

Útmutató a mobilitási ablak bevezetéséhez Magyarországon

MUNKKAAVYAG

Impresszum

Szerzők: Dr. Fekete Zsolt – Oktatási Hivatal, Dr. Szabó István – Szent István Egyetem
Szakmai lektor: Dudás Ferencné – Óbudai Egyetem, Dr. Beke Márton, Bokodi Szabolcs
– Tempus Közalapítvány
Kiadványszerkesztő: Vilimi Kata

Kiadja: Tempus Közalapítvány, 2017
A kiadásért felel: Tordai Péter, igazgató

Tempus Közalapítvány

1077 Budapest, Kéthly Anna tér 1.
Postacím: 1438 Budapest 70, Pf. 508.
Infóvonal: (+36 1) 237-1320
Email: info@tpf.hu
Internet: www.tka.hu

Készült „Az Európai Felsőoktatási Térség reformjának támogatása” című, 574344-EPP-1-2016-1-HU-EPPKA3-BOLOGNA számú projekt keretében.

TARTALOMJEGYZÉK

6 Előszó

6 A mobilitási ablak

6 A mobilitási ablak háttere, fogalma, jellemzői, típusai

7 A mobilitási ablak környezete: mobilitás és nemzetköziesítés – nemzetközi és nemzeti szakpolitikák

9 A mobilitási ablak kérdései intézményi szinten

9 *A mobilitási ablak bevezetésének célja, előnyei, valamint néhány probléma*

9 *A mobilitás növelése, megkönnyítése, keretbe foglalása és standardizálása*

10 *A kreditelismerés megkönnyítése*

10 *A képzés minőségének és a diplomák értékének emelése, a foglalkoztathatóság esélyének növelése, minőség-biztosítás*

11 *Intézményi versenyképesség és vonzerő növelése, a nemzetköziesítési folyamat erősítése*

11 *A mobilitási ablak bevezetését támogató partnerségek típusa*

13 A mobilitási ablak hazai bevezetésének lehetőségei

13 *A mobilitási ablak alapvető formái a külföldön folytatott tanulmányok jellege alapján*

15 *A mobilitási ablak megvalósítása a képzés szakmai jellegétől függően*

15 *A mobilitási ablak megvalósítása a képzés nyelvétől függően*

16 *A mobilitási ablak megvalósítása új vagy meglévő képzések esetében*

17 *Egyéb megvalósítási elképzelések a mobilitási ablak formáira*

17 A mobilitási ablak előtt álló kihívások és lehetséges kezelésük

18 *A mobilitási ablak képzésbe történő beépítése és időzítése a képzés során*

19 *Jól működő kredit-elismerési rendszer*

19 *Alkalmazotti ellenállás, leterheltség, alacsony motiváltság, forráshiány*

20 *Alkalmazotti kompetencia*

21 *A hallgatók motiváltsága*

21 *A megfelelő partner megtalálása*

22 *A mobilitási ablakkal kapcsolatos feladatok újratervezése és az összhang megteremtése*

22 *Egyéb kihívások*

22 A mobilitási ablak bevezetésének előfeltételei, ajánlások

23 *Intézményvezetői attitűd: elköteleződés és stratégia*

23 *A szervezetrendszer racionalizálása, a mobilitási feladatok összehangolása*

24 *Fokozatosság a bevezetésben*

25 *A megfelelő külföldi partner megtalálása*

26 *A tanterv-átalakítás és -harmonizáció szempontjai*

27 *Vonzerő, minőségbiztosítás*

29 *A külföldön folytatott tanulmányok elismerése*

30 *A mobilitási ablakkal kapcsolatos szervezési, kommunikációs és marketingfeladatok*

30 *Hallgatókkal kapcsolatos szervezési kérdések*

31 *A hallgatók kezelése*

32 *Kompenzáció*

32 Mobilitási ablakok jogszabályi környezete Magyarországon

33 *Mi kell érteni mobilitási ablak alatt a magyarországi jogszabályi környezetben?*

33 *Mikortól kötelező egy új alapképzési vagy mesterképzési szak indítása szándéka esetén úgy kialakítani a tantervet, hogy abba mobilitási ablak is legyen építve?*

- 33 *Értelmezni kell-e a mobilitási ablakok meglétének kritériumát a már futó képzésekre is?*
- 33 *Mire kell figyelni a felsőoktatási hatósági engedélyezési és nyilvántartási eljárások szempontjából? Milyen jövőbeli elvárások ismertek már most, amikre tekintettel kell lenni?*
- 34 Mobilitási ablak bevezetése lépésről lépésre**
- 34 Mobilitási ablak új szakoknál és meglévő szakok esetén**
- 35 Intézményi célok, előkészítés**
- 36 *Partnerek szervezése*
- 36 *Feladatmegosztás a mobilitási ablak szereplői között*
- 38 *Emberi erőforrások és pénzügyi források allokálása*
- 39 *Egyirányú/kétirányú mobilitási ablakok*
- 40 *A mobilitás minimális és maximális időtartama*
- 40 *Mobilitási ablak beépítése a képzési programba*
- 41 *A mobilitási ablak tartalmi kérdései*
- 42 Oktatói feladat**
- 42 *A mobilitási ablak keretein belül folytatott tanulmányok/szakmai gyakorlat elismerésének szabályozása*
- 42 *Partner intézmények és a mobilitási ablak kapcsolata*
- 43 A mobilitási ablakban részt vevő hallgatók kiválasztása**
- 43 Zárszó**
- 44 Rövidítések és idegen szavak jegyzéke**

Előszó

Napjainkban a felsőoktatási intézmények számára kiemelten fontos terület a nemzetköziesítés. A kérdésnek számos területe van – a nemzetköziesítés megjelenése az intézményi stratégiában, az oktatási és kutatás területén, a pénzügyi tervezésben, a nemzetköziesítésben résztvevők számára adott szervezeti támogatásban, az intézményi marketing továbbfejlesztésében, és számos egyéb téren. A belső stratégiák és intézkedések mellett az új szabályozók, törvények olyan irányba mutatnak, melyek a nemzetköziesítéssel kapcsolatos nemzeti és nemzetközi elvárások mennyiségi és minőségi növekedését írják elő.

A nemzetköziesítés egyik kiemelt területe a hallgatói mobilitás szervezésének minőségi átalakítása. Ennek egyik tényezője a mobilitási ablak.

Jelen tanulmány célja az, hogy a mobilitásban részt vevő intézményi szereplők számára áttekinthetőbbé tegye a mobilitási ablak fogalmát, bevezetésével kapcsolatos feladatokat, az ablak nyújtotta előnyöket, feladatokat és a mobilitási ablak bevezetésével kapcsolatos új törvényi szabályozásokat.

A mobilitási ablak

A mobilitási ablak háttere, fogalma, jellemzői, típusai¹

A mobilitási ablak fogalma kezdetben mint a mobilitás útjában álló akadályok legyőzésének egyik megoldása terjedt el. Ez azonban túl általános volt ahhoz, hogy meg lehessen határozni azt, mi minősül és mi nem minősül mobilitási ablaknak. A fogalom tisztázásának feladatát az *Academic Cooperation Association*² (ACA) vállalta magára. Ennek eredményeként született meg a *Mobility Windows – From Concept to Practice* című kiadvány.³

Az ACA meghatározása szerint a mobilitási ablak egy, a képzés tantervébe beépített, nemzetközi hallgatói mobilitásra fenntartott időszak.⁴

Ennek alapján a mobilitási ablak jellegzetességei az alábbiak:

- tantervbe épített jelleg – előre meghatározható és tudott, hogy a hallgatónak hallgatói életútja mely szakaszában van lehetősége nemzetközi mobilitásra;
- az ablak egyértelműen meghatározza azt is, hogy a hallgató az ablak keretén belül milyen időtartamban vehet részt nemzetközi mobilitásban;
- mobilitási ablak esetén a mobilitás minden esetben nemzetközi (határon átnyúló) és fizikai (nem virtuális);
- követelményeiben az Erasmus-mobilitás minimum követelményeit meghaladja;
- a külföldi tanulmányi időszak elismerése előre be kell, hogy legyen építve a tantervbe: a mobilitási ablak lényeges jellemzője tehát az, hogy a mobilitás a kreditelismerés szempontjából a hallgató számára kockázatmentes – a kreditek elismerése szinte automatikusan meg fog történni, továbbá ez az elismerés szükséges a diploma megszerzéséhez, vagy kiegészíti azt.

¹ Marija Mitic, Bernd Wächter (ACA): *Mobility windows* c. előadása alapján, 2015. október 29., Prága

² www.aca-secretariat.be

³ www.aca-secretariat.be/fileadmin/aca_docs/images/members/ACA_2013_Mobility_windows.pdf

⁴ „A mobility window is a period of time reserved for international student mobility that is embedded into the curriculum of a study programme.” Ld. ugyanott 12. oldal

A mobilitási ablakok az ACA kiadványa értelmében két dimenzióban tipizálhatók: egyrészt a mobilitási ablak tanterven belüli státusza (kötelező vagy választható), másrészt a mobilitás során szerzett tapasztalat, tartalom tantervi szabályozottságának foka (szigorúan vagy lazán szabályozott). A fenti szempontok alapján a mobilitási ablaknak az alábbi négy típusa határozható meg:

- *választható és lazán szabályozott* mobilitási ablak (Választ) – ez a legrugalmasabb típus;
- *kötelező és szigorúan szabályozott* mobilitási ablak (Kötsz) – ez a legmerevebb típus;
- *kötelező, de lazán szabályozott* mobilitási ablak (Lazán kötsz) – e típus merevebb a mobilitási tapasztalat módját, időzítését tekintve, ugyanakkor rugalmasabb a tartalom vonatkozásában;
- *választható, de szigorúan szabályozott* mobilitási ablak (Válsz) – e típus rugalmasabb a mobilitási tapasztalat módját, időzítését tekintve, ugyanakkor merevebb a tartalom vonatkozásában.

A mobilitási ablak környezete: mobilitás és nemzetköziesítés – nemzetközi és nemzeti szakpolitikák

A mobilitási ablak – ahogy a fentiekből is következik – a hallgatói mobilitás ösztönzésének, ezáltal pedig a nemzetköziesítésnek is egy nagyon fontos – természetesen nem kizárólagos⁵ – eszköze. A kifelé irányuló hallgatói mobilitás erősítése nem elszigetelt cél, hanem világosan illeszkedik egy tágabb kontextus, a felsőoktatás nemzetköziesítésére irányuló európai (regionális) és nemzeti szintű felsőoktatás-politikába.

A nemzetköziesítés és a mobilitás erősítése a remények szerint a felsőoktatás valamennyi szereplője számára fontos hozadékkal jár. A 2008-ban bekövetkezett nemzetközi pénzügyi válság egyik következménye a remélt innovációs növekedés érdekében a felsőoktatás szerepének központba helyezése. Ez vezetett – többek között – a felsőoktatási intézmények eredetileg 2006-ban elfogadott korszerűsítési programjának, az ún. modernizációs agendának⁶ 2011-es megújításához. Ez a program a reformok megvalósítása érdekében teendő európai uniós hozzájárulások között immár önállóként nevesíti a nemzetköziesítést. Stratégiai célkitűzés az európai felsőoktatás nemzetközi jellegének és nyitottságának erősítése annak érdekében, hogy a nemzetközi mobilitásban, programokban való részvétel vonzó legyen a hallgatók, az oktatók és a kutatók számára, ezáltal pedig az EU nemzetközi szinten vonzó tanulási és kutatási célpont legyen.

A hallgatói (és oktatói) nemzetközi mobilitás elterjedésében az elmúlt időszakban további fontos európai szintű döntések születtek: az Európai Felsőoktatási Térség (*European Higher Education Area – EHEA*) létrejötte, az ECTS (*European Credit Transfer System*) rendszerszintű megjelenése, ösztöndíjprogramok kiszélesedése, hitelprogramok hordozhatósága, egységesülő minőségbiztosítási és akkreditációs lehetőségek.

Az európai felsőoktatásra vonatkozó másik kiemelendő dokumentum a 2013-ban *Az európai felsőoktatás a világban*⁷ címmel megjelent európai bizottsági közlemény,⁸ mely a felsőoktatási intézmények és a tagállamok számára több nemzetköziesítési prioritást határoz meg. Az alapelv a következő: „Az átfogó nemzetköziesítési stratégiáknak tartalmazniuk kell az alábbi három kategóriába sorolt fő területeket: nemzetközi hallgatói és oktatói mobilitás; a tanterv és a digitális tanulás nemzetközivé tétele és fejlesztése; valamint stratégiai együttműködés, partnerségek és kapacitásépítés. E három

⁵ Az ACA szerint a mobilitási ablakok mennyiségi hozzájárulása a mobilitás fokozásához feltehetően nem tud meghaladni egy bizonyos felső korlátot, ACA Mobility windows c. előadás, 2015. október 29., Prága

⁶ eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:c11089

⁷ eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0499&from=EN

⁸ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 11 July 2013 – European higher education in the world [COM/2013/0499]

kategória nem egymástól külön kezelendő, hanem az átfogó stratégia szerves részeként kell rájuk tekinteni.”

Ezek közül a mobilitási ablakok szempontjából különösen az alábbiak emelhetők ki:

- „a nemzetköziesítési stratégiában központi elemként kell szerepelnie a hallgatók mobilitásának, kiegészülve egy szakmai iránymutatási és tanácsadási szolgáltatásokat tartalmazó minőségi keretrendszerrel;”
- „tantárgyak széles skáláját felölelő, kétirányú mobilitási programokat kell létrehozni harmadik országokkal;”
- „támogatni kell a nemzetközileg mobilis hallgatók külföldön elsajátított kompetenciáinak igazságos és hivatalos elismerését, beleértve az átláthatóságot és összehasonlíthatóságot szolgáló eszközök hatékonyabb használatát, valamint a tanulási eredményekre fordított nagyobb hangsúlyt;”
- „nemzetközi tanterv kidolgozására kell törekedni a mobilitási programokban részt vevő és nem részt vevő hallgatók számára egyaránt;”
- „a közös és kettős oklevelet kínáló programok kialakítását és végrehajtását nehezítő akadályokat intézményi és a nemzeti jogszabályok szintjén egyaránt fel kell számolni;”.

A kiemelt prioritások alapján látható, hogy a felsőoktatás nemzetköziesítésének egyik legfontosabb eleme a hallgatók (kétirányú) mobilitása. A hallgatói mobilitás irányai közül a mobilitási ablak szempontjából egyértelműen a kifelé irányuló mobilitás bír jelentőséggel, az alapvető fajtái közül pedig a kreditgyűjtő (részképzés, szakmai gyakorlat) mobilitás (szemben a diplomaszerező mobilitással).

A mobilitás mértékét a Leuvenben meghatározott cél (*Leuven Communiqué*⁹) szerint 2020-ra a végzős hallgatók legkevesebb 20 százalékára kell emelni.¹⁰

A magyarországi célértékeket a Kormány által elfogadott *Fokozatváltás a felsőoktatásban: a teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai* című stratégiai dokumentum¹¹ határozza meg az alábbiak szerint:

Teljesítménymutatók	Kiindulási érték (2013)	Célérték (2020)
Külföldi részképzésben legalább 3 hónap vagy minimum 15 kredit értékű külföldi utazás vagy szakmai gyakorlat keretében részt vevő hallgatók aránya	10,41% (2012)	20% (2023)

A mobilitási ablakokkal is támogatott hallgatói mobilitásnak a hazai hallgatók számára várható következményei: új vagy szélesebb körű (nemzetközi kontextusú) ismeretszerzés lehetősége, az intézmények közötti partnerségből adódóan továbbfejlesztett tanterv és jobb minőségű oktatás, a hagyományos szakmai ismereteken túl a transzverzális készségek fejlesztése (így például egy idegen nyelv tanulása, más kultúrák megismerése), a végzettségek munkaerő-piaci értékének növelése, valamint az elhelyezkedési esélyek javítása. Fentieken túl fontos többletet jelent a külföldön szerzett tudás könnyebb hazai elismertetése, azaz az automatizált kreditbeszámítás.

A hallgatói mobilitásra vonatkozó partnerség ritkán áll meg csak a hallgatók cseréje szintjén, rendszerint az oktatói (sőt kutatói, alkalmazotti) mobilitási lehetőséggel is együtt jár, ami így elősegíti a

⁹ europa.eu/rapid/press-release_IP-09-675_en.htm

¹⁰ Egyes tagállamok ambiciózusabb célokat tűztek ki (pl. Ausztria és Németország 50%, Flandria 33%).

¹¹ www.kormany.hu/download/d/90/30000/fels%C5%91oktat%C3%A1si%20koncept%C3%B3.pdf

tudás megosztását, valamint a módszertani fejlődés lehetőségét is magában hordozza. Intézményi szinten továbbá – a már említett tantervfejlesztésen túl – kiemelendő a minőségfejlesztési hatás, a nemzetközi elismertség megerősítése, a szükséges belső változások elindításának/végrehajtásának katalizálása, a hallgatói összetétel pozitív irányú változása.

A mobilitási ablak kérdései intézményi szinten

A mobilitási ablak bevezetésének célja, előnyei, valamint néhány probléma

A mobilitási ablak bevezetésének célja, hogy a mobilitás keretbe foglalásával, a tantervbe történő beépíttetésével megkönnyítse valamennyi, a mobilitásban érintett szereplő részvételét a nemzetközi mobilitásban: a hallgatókét, oktatókét és az adminisztrációt.

A következőkben a mobilitási ablakkal kapcsolatos előnyöket, elvárásokat és az esetlegesen felmerült problémákat kívánjuk megemlíteni:¹²

A mobilitás növelése, megkönnyítése, keretbe foglalása és standardizálása

A mobilitási ablak talán legnagyobb előnye, minden további pozitív következményének is forrása, hogy a mobilitás összehangolását teszi lehetővé: eseti mobilitási formák és megállapodások helyett rendszert teremt, a mobilitás tervezhetővé válik és előre standardizálható működést tesz lehetővé. A tervezés révén megkönnyíti minden szereplő dolgát, mert a feladatok és az elvárások tisztázottak. Ezzel keretbe foglalja a mobilitást és szakmai biztonságot is nyújt, ami hosszú távon valamennyi érdekelt számára előnyöket, könnyebbséget jelent:

- A hallgató számára a mintatantervben láthatóan, fix helyen elhelyezkedő mobilitási ablak hatalmas segítséget jelent a tanulmányok és a mobilitás megtervezésben. A képzés ideje kiszámítható lesz, tervezhetővé válik a kiutazás időszaka. A standardizált kreditbeszámítás biztonságot jelent a külföldi kreditek és tanulási eredmények elismertetésének kérdésében. Mindez nemcsak megkönnyíti a hallgatók részvételét a mobilitásban, de növeli a mobilitási kedvet, a hallgatók bátrabban bele mernek vágni a külföldi részképzésbe vagy szakmai gyakorlatba.
- Az intézmény számára is tervezhetővé válik a mobilitás, nem csak a tanulmányi, hanem a pénzügyi feltételek is – előre tervezhetőbb a különböző ösztöndíjak megpályáztatása és a keretek felosztása, valamint adott esetben az intézmény, vagy annak alapítványai által is nyújtható pénzeszközök biztosítása. Jellemző, hogy a mobilitási ablak maga után vonhatja a már korábban is meglévő hallgatói (karrier-)szolgáltatások továbbfejlesztését az intézményben. A mobilitási ablak integrált módon tudná biztosítani a hallgató szakmai fejlődését, kreditjeinek beépítését, tanulmányainak értékelését.
- Az oktatók számára a mobilitási ablak nyújtotta, az oktatásban megvalósítható tervezhetőség ugyanúgy előnyt jelent: a hagyományos mobilitáshoz képest tágabb lehetőséget ad nemzetközi környezetben való oktatásra, a partnerintézményekkel való tudásmegosztás révén tapasztalatcserére, szakmai fejlődésre, az általuk gondozott tantárgy, szakos tanterv továbbfejlesztésére.

A mobilitási ablak ideális esetben paritásos. Ez ismét újabb, szervezett lehetőséget ad az idegen nyelvű képzéseken – elsősorban a külföldi hallgatók oktatása során – a szakmai idegen nyelv

¹² A Tempus Közalapítvány által 2015. december 2-3-án Budapesten szervezett „Introduction of mobility windows into the curricula of Hungarian higher education institutions” című PLA-n elhangzottak és a résztvevők beszámolóí alapján.

rendszeres használatára és a nyelvtudás fejlesztésére. Ha a mobilitási ablak viszont nem paritásos, problémát jelenthet az oktatók körében a kimenő hallgatók miatti óraterhelés csökkenés. Ez az intézmény számára is komoly oktatásszervezési kérdéseket vet fel. Plusz óraszámot jelenthet a bejövő hallgatói mobilitás az alacsony óraterhelésű oktatók számára. A problémának csak részleges orvoslása lehet, és komoly szervezést igényel a bejövő oktatói mobilitás.

- A bejövő oktatók ideális esetben oktatói utánpótlást is lehetővé tehetnek adott hiányterületeken. Alkalmasként lehetnek továbbá külföldről hozott szakmai ismeretek, know-how megismertetésére és hatással lehetnek ezeknek a hazai gyakorlatba történő beépítésére, továbbá ellensúlyozhatják egyes képzések szűk mozgásterét a tudományterületi diszciplínák átjárhatósága terén. Végig kell azonban azt is gondolni, hogy a bejövő oktatók általában nem tudnak egy teljes szemeszteren áthúzódó lineáris oktatásban részt venni. Adott tárgyakat blokkosítani kell, ami további komoly szervezési kérdéseket, illetve bizonyos módszertani problémákat vet fel.
- A mobilitási ablak a standardizálás révén javítani fog az adminisztratív folyamatok és a partnerekkel való kapcsolat minőségén is. Ez az emberi erőforrásokat is kíméli. Az ablak a mobilitás intézményesítése révén hatékonyabbá teszi a mobilitással összefüggő folyamatokat, feladatokat.

A kreditismerés megkönnyítése

A mobilitási ablak alapvető feltétele a külföldön szerzett kredit biztonságosan történő elismerése. Ahol tehát mobilitási ablak működik, ott lényegesen javult a kreditbeszámítási gyakorlat, és csökkent a hallgatók félelme a kreditismeréssel kapcsolatban.

A még a mai napig is sok esetben jellemző eseti, körülményes és szubjektív kreditbeszámítási módszert felváltja egy biztonságos és egyszerűbb kreditátviteli folyamat, ami által az egész rendszer működése szabályozottabb, dinamikusabb lesz. A kreditismerés előzetes egyeztetésen alapul, ezért a megszerzett kreditek elismerése szinte automatikus, kötelező lesz.

A mobilitási ablak tehát biztonságot ad a hallgatónak, és megkönnyíti a kreditátviteli bizottság és a tanulmányi adminisztráció munkáját is.

Az elismerési folyamattal kapcsolatos kérdések részletes kifejtése *A külföldön folytatott tanulmányok elismerése* című fejezet részben található.

A képzés minőségének és a diplomák értékének emelése, a foglalkoztathatóság esélyének növekedése, minőségbiztosítás

A nemzetközi nyitás révén a mobilitási ablak a képzésben jellemzően hozzáadott értéket generál: az oktatás minősége és versenyképessége javul. A külföldi környezetben történő tanulás szakmai és egyéb eredményei (transzverzális készségek) piacképesebb tudás megszerzését teszik lehetővé – ez természetesen általános jellemzője a nemzetközi mobilitásnak, a jobb munkaerő-piaci elhelyezkedés lehetőségével együtt. Ha azonban a mobilitás integráns része a képzésnek, a munkaadók számíthatnak arra, hogy egy adott képzési területről érkező hallgatónak nagy valószínűséggel van nemzetközi tapasztalata. Tehát a mobilitási ablak a hagyományos előnyök mellett még erősebben elősegítheti a munkaerő-piaci elhelyezkedést.

Az arra alkalmas szakok esetében rugalmasabb képzési szerkezet kialakítását teheti lehetővé, amely a szakmai gyakorlathoz és munkaerő-piaci igényekhez is jobban alkalmazkodik. Ilyenek lehetnek például a nagyon speciális területet oktató kis szakok. Az ipari igények olykor olyan jellegű képzést is igényelnének, melyekre a hazai oktatók még nem felkészültek, de a speciális tudás külföldi partnereknél megszerezhető.

A mobilitási ablakban történő képzés sokrétű minőségbiztosítással, a partnerek és az általuk nyújtott tanulási lehetőségek rendszeres értékelésével, a hallgatói elégedettség figyelembevételével kell, hogy kiegészüljön.

Intézményi versenyképesség és vonzerő növelése, a nemzetköziesítési folyamat erősítése

A külföldi tanulási környezet, illetve a cégek, ipari vagy egyéb partnerek külföldi telephelyei vagy anyacégei mint szakmai gyakorlati helyszínek és mindezeknek a képzés minőségére gyakorolt pozitív hatása a képzéseket lényegesen vonzóbbá teheti. Ha a mobilitási ablak lehetőségét megfelelően kommunikálják a leendő hallgatók felé, az jelentősen növelheti mind a felvételi jelentkezéseket, mind a külföldi hallgatók érdeklődését hazai részképzések iránt.

A mobilitási ablak, az annak következtében létrejövő partnerségeken keresztül a magyar intézmények számára hangsúlyosabb nemzetközi szerepvállalást, ezáltal nagyobb oktatási-kutatási láthatóságot tud biztosítani, elősegítve ezzel a nemzetközi elismertséget, értékelést, a partnerekkel akár nemzetközi szövetségek építését is. Ennélfogva a mobilitási ablak az intézményi márkaépítésnek, a nemzetközi versenyképesség növelésének is eszköze, mely hatékonyabbá teheti az intézményi nemzetköziesítési stratégiai célok megvalósulását. A mobilitási ablak sokoldalú előnyei közé tartozik, hogy „versenyhátrányt kompenzáló eszközként” is alkalmazható: ha például külföldön az itthonhoz képest fejlettebb infrastrukturális környezet áll rendelkezésre, az intézményi versenyhátrányt a partnernél meglévő előny kihasználásával lehet kompenzálni azzal, hogy a hallgatók kiutazását a tanulmányok ezen időszakára tervezik. Komoly feladat viszont a beérkező hallgatók számára megfelelő szakmai kínálatot nyújtani, hogy a kölcsönös intézményi érdekek ne sérüljenek.

A mobilitási ablak mindezekén túl indikátorként is szolgálhat, e szerepében a nemzetköziesítés és az intézményi kiválóság egyik lényeges mutatója lehet. Végezetül megemlítenéd, hogy szoros a kapcsolata az országimázssal is: az intézményi minőség és kiválóság nemzetközi szinten történő ismertebbé tételével áttételesen sokat hozzá tesz az egész ország pozitív megítéléséhez.

A mobilitási ablak bevezetését támogató partnerségek típusa

Az előzőekben bemutatottak alapján látható, hogy a kifelé irányuló hallgatói mobilitást ösztönző mobilitási ablak előfeltétele a felsőoktatási intézmények (külföldi szakmai gyakorlat esetén a felsőoktatási intézmények és a szakmai gyakorlóhely) közötti határon átnyúló kapcsolatok, nemzetközi együttműködések megléte. Ezek típusai a koordináció szintjétől függően a következők lehetnek:

Többes/közös diplomaszerezéssel nem együtt járó nemzetközi együttműködések

Az e csoportba tartozó megállapodások jellemzője, hogy általában nem hoznak létre olyan szorosan összehangolt kapcsolatrendszert és tantervet, mint amelyet egy összehangoltan megvalósított diplomaszerezési célú képzési program fenntartása és működtetése igényel. Céljuk szerint az ilyen megállapodások irányulhatnak közös pályázati lehetőségek keresésére, közös tantervfejlesztésre, közös kutatási tevékenység folytatására, szakmai vagy módszertani tapasztalatok cseréjére, oktatói/kutatói/alkalmazotti mobilitásra, de a mobilitási ablak biztosítására csak azok a megállapodások lesznek alkalmasak, amelyek hallgatói mobilitás ösztönzésére (hallgatói cserére) vagy szakmai gyakorlati lehetőség biztosítására (is) vonatkoznak. Jellemzően ilyen megállapodások az Erasmus+ bilaterális szerződések, de ebbe a csoportba tartoznak az egyéb, intézményközi kétoldalú együttműködési megállapodások.

Mobilitási ablak háttéréül ideális az olyan megállapodás, amely az adott szakon tanuló hallgatók számára rendszeresen, évről évre külföldi áthallgatást/szakmai gyakorlatot tesz lehetővé, a tanterv (tanulmányi út) ugyanazon időszakában. A tanulmányok a partnerek által előre egyeztetett és rendszeresen felülvizsgált, aktualizált tantervi egységekre vonatkoznak. A hallgatók jogviszonyukat

tekintve a partner felsőoktatási intézményben a mobilitás időtartama alatt vendéghallgatók lesznek, ott oklevelet nem, csak a hazai tanulmányaikba beszámítható és beszámítandó kreditet szereznek. Szakmai gyakorlat esetén a partner cégnél, vagy felsőoktatási intézménynél végzett munka a szerződéses megállapodás alapján validálható.

Kettős vagy többes diplomát nyújtó képzések¹³

Egy ilyen konstrukcióban megvalósuló együttműködés szorosabb kapcsolatot jelent a programban részt vevő intézmények között. A hallgatók – ilyen irányú döntésük és a kiválasztási eljárásen való megfelelésük esetén – két képzésen vesznek részt, az egyikben megkezdik, a másikban folytatják tanulmányaikat, a két intézmény közti szerződés alapján. A folyamat eredményeképp a tanulmányok végén – a kötelező kölcsönös kreditbeszámítás lehetősége folytán – két oklevelet szereznek meg. Ez hazai oldalon mindenképpen, de a külföldi oldalon is jellemzően az adott képzésre történő felvételt és rendes hallgatói jogviszony létesítését feltételezi. Ezen együttműködéshez alapvető a partner felsőoktatási intézmények lényegesen nagyobb arányú részvétele a tanterv kialakításában és általában a képzésben. Ha a hazai képzés és a külföldi képzés képzési ideje (kreditszáma) azonos, akkor az 50-50%-os tantervi szerepvállalás lehet az alapeset, de mind a hazai jogi környezet, mind számos külföldi intézmény akár 1/3 arányú külföldi creditszerzés beszámítását is lehetővé teszi saját hazai képzésbe.¹⁴

A mobilitási ablakok szempontjából nézve a kettős diplomás képzési együttműködés „túlteljesíti a kötelező minimumot”, már csak amiatt is, mert ez célját tekintve diplomaszerző mobilitást jelent. Bár a hallgatók számára minden bizonnyal nagy vonzerővel bír a két oklevél megszerzésének lehetősége, a másik oldalon ez mind a hallgató, mind a partnerintézmények számára nagyobb elvárásokat is jelent. A hallgató oldalán a hosszabb külföldi tartózkodás és a mobilitás kötelező volta, a kinti megélhetés biztosítása jelentkezhethet problémaként. A partnerintézményeknél pedig megoldandó feladat az anyaországi előírásoknak és az akkreditációs követelményeknek való megfelelés, továbbá az, hogy nagyobb feladatot jelent a tanterv összhangjának és keresztbeszámíthatóságának biztosítása, a hallgatók kiválasztási eljárása. Fentiekén túl jellemzően differenciáltabb költségek is megjelennek. Nem elvárás tehát, hogy egy hazai felsőoktatási intézmény a képzési programjaiba beépített mobilitási ablakokat kettős vagy többes diplomás képzési szintet elérő együttműködésekkel fedezze. Az ilyen típusú együttműködés megkötésében ugyanis a mobilitási ablakokon kívül az azon túlmutató szempontok és a velejáró hosszú távú következmények is szerepet kell, hogy kapjanak.

Meg kívánjuk említeni, hogy kettős diploma szerződéseket már számos magyar intézmény kötött partnereivel, jóval azelőtt, hogy a mobilitási ablak fogalma terjedni kezdett volna a hazai felsőoktatásban. Célszerű tehát a meglévő szerződéseket egybekapcsolni, illetve a jövőben kiépítendő kettős diploma szerződéseket eleve összekötni a mobilitási ablakkal.

Közös (oklevélhez vezető) képzések¹⁵

A jellemzően szűkebb hallgatói kör számára rendelkezésre álló, európai uniós forrásokból kiemelten támogatott – részben ezek miatt sokszor elit- vagy kiválósági képzésnek titulált –, a hallgató számára megkerülhetetlenül külföldi résztanulmányokat is tartalmazó közös képzési konstrukció lehetne a mobilitási ablakok non plus ultrája.

¹³ Dual/ degree/double/multiple degree

¹⁴ A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 49. § (7) bekezdése

¹⁵ Joint programmes / joint degree programmes

A végső célját tekintve (ideális esetben) közös oklevéllel záruló együttműködés még a kettős képzésnél is lényegesen többet vár mind az intézménytől, mind a hallgatóktól. Ezeknél a képzéseknél a résztvevő intézményeknek nagyon pontosan ki kell dolgozniuk a közös tantervet, az értékelés módját, a képzésre történő felvételi rendet, előre meghatározni a képzésen részt vevő hallgatók létszámát. Ha a képzés kötelező része a szakmai gyakorlat, fontos, hogy törekedjenek a résztvevő intézmények több szakmai gyakorlatot biztosító céggel előzetes megállapodásra. Miután itt több intézmény vesz részt a képzésben, foglalkozni kell azzal, hogy milyen módon szabályozható létszám tekintetében a hallgatók áthallgatása. Szabályozni kell a diploma megszerzésének feltételeit, hisz az egyes országok képzési követelményei között lényeges eltérések lehetnek. És nagyon fontos, hogy a résztvevő intézmények állapodjanak meg előre a hallgatók fogadásával kapcsolatos feladatok megszervezéséről – ösztöndíj biztosítása (előre lefoglalva bizonyos kontingenst az intézmény Erasmus+ keretéből, vagy egyéb módon), szállás, tartózkodási engedély, az uniós kívüli hallgatók esetében vízum, és egyéb kérdések.

Az ilyen jellegű képzések gyakran pályázat útján jönnek létre. Fontos, hogy a résztvevők kidolgozzák azt is, hogyan tartható fenn a képzés a pályázati futamidő lejártá után.

A hallgató választásának szabadsága ebben az esetben csak ott tud megjelenni, hogy jelentkezik-e erre a képzésre.

A mobilitási ablak hazai bevezetésének lehetőségei¹⁶

A mobilitási ablak alapvető formái a külföldön folytatott tanulmányok jellege alapján

A mobilitási ablak jellemzően három mobilitási típust tartalmaz:

- tanulmányi célú mobilitás – külföldi felsőoktatási intézményben résztanulmányok folytatása,
- szakmai gyakorlat külföldön történő eltöltése,
- kutatás, diplomamunka külföldön történő elkészítése.

Tanulmányi célú mobilitás

Mobilitási ablak hiányában a hallgatói kiutazás kevésbé tervezhetően történik, még akkor is, ha viszonylag nagyobb létszámú hallgató él a mobilitás lehetőségével. A mobilitási ablak a tanulmányi mobilitást keretbe foglalja, és a konkrét félév(ek)re koncentráls révén tervezhetővé teszi. Ugyanakkor látni kell, hogy a meglévő képzések esetében a tanterv ennek megfelelő átalakítása jelentős munkát igényel.

A különböző szakok, speciális képzési területek nem egyformán teszik lehetővé mobilitási ablak kialakítását. Létezik és létezni fog tehát az intézményekben a mobilitási ablak mellett, vagy az ablak hiányában ettől független nemzetközi hallgatói mobilitás.

Javasoljuk viszont az intézményeknek, hogy használják ki a KKK folyamatos változásával kapcsolatos lehetőségeket, és a kötelező tantervmódosításokat már a mobilitási ablak beépítésének figyelembevételével hajtsák végre.

Speciális problémák jelentkeznek a nemrég bevezetett duális képzési szakokon. A duális képzésben többféle megoldás lehetséges – egymásra épülhet adott számú hónap, melyet a hallgató hol a cégnél, hogy a felsőoktatási intézményben tölt. Ebben az esetben viszonylag tisztán szervezhető a mobilitási ablak. Van azonban olyan képzés is, amelyben a heti órarendbe épülnek be váltakozva

¹⁶ A Tempus Közalapítvány által 2015. december 2-3-án Budapesten szervezett *Introduction of mobility windows into the curricula of Hungarian higher education institutions* című PLA-n elhangzottak és a résztvevők beszámolóinak figyelembe vételével.

a cégnél töltött órák és a tanórák. Elképzelhető, de nem könnyen keresztülvihető megoldás, hogy olyan helyre küldik a diákot, ahol a duális képzést biztosító cégnek telephelye van, és az adott helyen egy, a profilnak megfelelő felsőoktatási intézmény is működik. Itt párhuzamosan kell megtárgyalni a céggel a hallgató nem egyenletes munkaidejét, és a felsőoktatási partnerintézménnyel a tanulmányi célból felvehető kurzuskínálatot.

Az intézmény számára új kihívás, hogy a duális képzésre olyan felsőoktatási intézményi partnerkapcsolatot építsen ki, ahol egy közös szakterületen hasonlóan duális képzés folyik. A közös jellegű képzés minden esetben elősegíti a mobilitási ablak megszervezését.

Szakmai gyakorlat külföldön történő eltöltése

A szakmai gyakorlati félévénél különböző lehetőségek vannak mobilitási ablak szervezésére, annak függvényében, hogy az adott szakon mit tartalmaz a képzési kimeneti követelmény. Lényeges kérdés, hogy egy adott szakon kötelező-e a szakmai gyakorlat, ha igen, hány hónapos, kapnak-e a hallgatók kreditet a gyakorlatért.

Hasonlóan fontos kérdés, hogy mennyi segítséget tud nyújtani az intézmény a külföldi szakmai gyakorlati helyek felkutatásában.

Van, ahol ez oktatói feladat, van, ahol a karrierirodákhoz tartozik, a nemzetközi irodák szerződtek ügynökségekkel, vagy akár kijelölt, erre a feladatra alkalmazott szakember segíti a hallgatókat. Tény, hogy a hallgatóknak – kivéve, ahol kötött a gyakorlat színhelye – hazai környezetben sem könnyű gyakorlati munkahelyet találni, különösen igaz lehet ez a nemzetközi piacra.

Azokon a szakokon, ahol jelenleg kötelező, de kreditérték nélküli, mindössze hat hetes, vagy két hónapos szakmai gyakorlat van, ott ez képezheti a mobilitási ablakot. Az új tantervek kialakításánál célszerű lenne a legalább három hónapos, de inkább féléves kötelező szakmai gyakorlatot bevezetni. A tervezésben – hacsak nem nő meg egy félévre a gyakorlati képzési idő – a nyári időszakot célszerű megcélózni, például június 15. és szeptember 15. között. A vizsgaidőszakból, illetve a tanév elejéből elvett egy-egy hét pótlására lehet találni megoldást.

Ideális esetben a szakhoz egy egybefüggő, 25-30 kredit értékű szakmai gyakorlat tartozik, ez már egy szemeszternyi mobilitást tételez fel.

Ha a gyakorlatot most a mobilitás, illetve mobilitási ablak oldaláról elemezzük, fontos látni, hogy minél rövidebb a nemzetközi mobilitási idő, annál kevésbé hajlandóak a cégek alkalmazni a diákokat. Ezt az új tantervek kialakításánál fegyelembe kellene venni.

Sajátos, bonyolult és sok tekintetben még ismeretlen problémákat jelent a duális képzés. Itt olyan mértékben kötött a hallgatók leterheltsége a munkahelyi és a tanulmányok szoros váltakozásában, hogy nehéz megoldást találni akár a tanulmányi, akár a szakmai gyakorlatos mobilitásra.

A bonyolultság ellenére is lehet találni lehetőséget: ha a hazai partnervállalat egy nagyobb cég magyarországi leányvállalata, vagy egyéb formációban működő képviselője, akkor a duális képzést biztosító hazai cégen keresztül meg kell próbálni kapcsolatot teremteni az anyacéggel, vagy annak különböző, más országokban lévő telephelyeivel.

Kutatás, diplomamunka külföldön történő elkészítése, co-tutelle

Az előzőektől célszerű megkülönböztetni azt az esetet, amikor az adott félévet a hallgató szakdolgozatírássra, diplomamunka készítésre, vagy külföldi kutatásra használja el. Utóbbinak a valószínűsége annál nagyobb, minél magasabb szintű képzésben vesz részt a hallgató – különböző PhD-képzéseknél más és más lehetősége van a mobilitási ablak megszervezésének.

A szakdolgozat/diplomamunka készítésének félévében sok esetben kevesebb tantárgyi kreditszerzési kötelezettség van, így a hallgatónak nem csak a hagyományos kurzuslátogatás a feladata, a külföldi oktató feladata pedig a konzultáció, témavezetés. Sajátos ez az eset abban is, hogy a témavezetés történhet közösen is a küldő intézménnyel, bár ez a co-tutelle képzés inkább csak a doktori iskolák, vagy közös képzések sajátja. Szaktól, témától függően a dolgozat elkészítésében, kutatásban szerepet játszhatnak ipari cégek, vagy a fogadó helyen található tudásközpontok.

A mobilitási ablak megvalósítása a képzés szakmai jellegétől függően

A mobilitási ablak megvalósításának lehetőségeit az adott szak jellege nagyon erőteljesen befolyásolja. Általában igaz az, hogy egyszerűbb mobilitási ablakot bevezetni az olyan képzéseknél, amelyek eleve rendelkeznek nemzetközi jelleggel (nemzetközi tanulmányok, nemzetközi gazdálkodás, nemzetközi és európai közszolgálat, európai és nemzetközi üzleti jog), vagy olyan képzésnél, melynek eredményeképp a hallgató szinte biztos, hogy nemzetközi környezetben kell, hogy dolgozzon – például kereskedelem, vendéglátás. Ilyen szempontból könnyebb helyzetben lévő képzéseknek tekinthetők a nyelvszakok is.

Mindez nem jelenti azt, hogy a fentiekben nem említett képzések esetében le kellene mondani a mobilitási ablak lehetőségéről. A mobilitás és a nemzetköziesítés nem öncél, a mögötte meghúzódó szándék, a hallgató tudásának, képességeinek, szemléletének többirányú, nem csak szakmai dimenziójú fejlesztése, tágítása bármely szak esetében magasabb minőséget és hozzáadott értéket fog jelenteni.

Minden intézménynek saját magának kell megvizsgálni, melyik szakja és azon belül melyik félév alkalmas a mobilitási ablak megszervezésére. Nem szabad abba a hibába esni, hogy az ablakot a szabadon választható, látókört bővítő, nyelvi, interkulturális, transzverzális képességeket fejlesztő tárgyakból állítsuk össze, minimum 15 kreditértékben. A kiutazó hallgató célja többek között a szakmai ismeretek bővítése. Végig kell gondolni azt is, hogy nem minden hallgató utazik ki, valamint számolni kell a bejövőkkal is. Tehát egy tisztán interkulturális ismeretekre épülő tantárgyakból összeállított félév sem a kimenő, sem az itthon maradó, sem pedig a bejövő hallgató érdekeit nem szolgálja. Alkalmasak lehetnek viszont az oklevél megszerzésére szolgáló, vagy a projektanyagokat tartalmazó félévek.

A mobilitási ablak megvalósítása a képzés nyelvétől függően

Magyarországon – és az Unió számos országában – a képzés nyelvét illetően több megoldás létezik. Alapvetően minden ország a saját nyelvén oktat. Ez az esetek többségében nem lenne alkalmas a kétoldalú nemzetközi kapcsolatok biztosítására.

Az intézmények a nemzetköziesítés növelése érdekében többféle megoldást vezettek be:

- Teljes képzést biztosítanak valamilyen szakon idegen (általában angol) nyelven. Ez számos helyen inkább a magasabb képzési szintre, MSc, vagy PhD-képzésre jellemző.
- Egy adott szakterületen szervez az intézmény egy, vagy két szemeszternyi idegen nyelvű képzést úgy, hogy a meglévő, arra az időszakra eső képzést tartalmilag nem alakítja át, csak az oktatás nyelvét változtatja.
- A nemzetközi bejövő mobilitás érdekében az intézmény egy speciális, 30 kredit értékű félévet szervez, alapvetően bejövő diákjai számára, melynek keretén belül a néhány kredit interkulturális, nyelvi ismereteket biztosító tárgyakhoz kapcsolódik, a többség azonban szakmai tárgy.
- Az intézmény vegyesen, szélesebb témakörben kínál tárgyakat angolul (vagy más nyelven), amelyek közül a bejövő hallgatók mind szakmai, mind egyéb ismeretet nyújtó tárgyakat választhatnak.

Mobilitási ablak tervezésénél mind a négy esetet lehet alkalmazni, de a mobilitási ablak kölcsönössége szempontjából nem egyforma súlyúak a lehetőségek.

Ha az intézmény kölcsönös, kétirányú mobilitási ablakot tervez, akkor erre a legjobb lehetőséget az idegen nyelven indított hazai képzések adják.

Nincs azonban mindig lehetőség a kétirányú mobilitási ablak megszervezésére. Ezért az intézmény feladata két részre oszlik: biztosítani a kimenők számára a mobilitás lehetőségét, esetünkben a mobilitási ablak keretein belül, és biztosítani a bármilyen formában bejövő hallgatók számára a megfelelő idegen nyelvű oktatást. A mobilitási ablak keretein belül bejövő diákok számára a fent felsorolt négy esetből az első három alkalmas, mert tervezhető, az egyéb mobil diákok számára pedig a végső, „véletlenszerűen” összeválogatott, de megfelelő mennyiségben szervezett tárgyak is biztosítanak lehetőséget – bár hangsúlyoznánk, hogy a tervezett megoldások mindig jobbak.

A hazai idegen nyelvű képzések jelentősebb része a nálunk tanuló külföldi diákok számára szerveződött, akik különböző okok miatt kevésbé aktívak további „csere” mobilitásban. Így komoly oktatásszervezési kérdést jelent, hogy ha a szakon kevesebb a kiutazó, mint a bejövő (csere)hallgató, akkor ez hogy oldható meg óra/labor és egyéb kapacitások ismeretében.

Alternatív, illetve köztes lehetőségnek tekinthetjük azt, ha a magyar nyelvű képzésen is megjelenik egy idegen nyelvű, legalább 15 kreditértékű, szabadon választható szaktárgyi blokk. Lehet tehát a döntően magyar nyelvű képzés tantervébe is építeni idegen nyelven teljesíthető tárgyakat, ami két előnnyel is járhat. Egyrészt megfelelő tervezés esetén nem lesz feltétlenül szükség a szak idegen nyelven történő indítására, és az arra épített másik (fogadó) mobilitási ablakkal való összekapcsolásra, hanem ez az egy mobilitási ablak képes lesz kezelni mindkét irányú mobilitást. A mobilitási ablak tervezhető úgy, hogy a kimenő és a bejövő mobilitás akár ugyanarra az időszakra (fél vagy teljes félévre) essen, és így az oktatói terhelést se borítsa fel jelentősen. Abban is lehet előny, ha a két mobilitási irány nem ugyanarra az időszakra esik. Ebben az esetben az idegen nyelvű tantárgyi blokk a kimenő mobilitásban részt vevő hallgatók szaknyelvi, szakterminológiai felkészítését tudja szolgálni.

A mobilitási ablak megvalósítása új vagy meglévő képzések esetében

A mobilitási ablak bevezetését illetően nem jelent csak jót, vagy rosszat az, hogy újonnan indítandó, vagy meglévő, már régóta folyó képzésről van szó. A többségi vélekedés szerint újonnan indítani kívánt képzés esetében könnyebb bevezetni mobilitási ablakot, mivel a szak tantervének kialakítása még nem történt meg, és a tervezés során erre is figyelemmel lehet lenni. Ezzel ellentétben egy régóta folyó, már (újra)akkreditált, avagy éppen utólagos akkreditáció előtt álló szak esetében sokkal nehezebb vagy kockázatosabb a képzési és kimeneti követelmények alapján már kidolgozott, bejáratott, rutinosan működő képzés tantervéhez hozzájárulni. Ez a szempont valóban nyomós érv, és az is alátámasztja, hogy a jelenlegi jogszabályi környezet – bár átmeneti idő biztosításával, de – úgy rendelkezik, hogy minden alap- és mesterképzés indítása esetében feltétel a mobilitási ablak, miközben bizonytalanságban hagyja, hogy mi a helyzet a korábban indított képzéseket illetően, azokra ez az előírás mennyiben vonatkozik.

Látni kell ugyanakkor, hogy annak a vélekedésnek is van alapja, amelyik abból indul ki, hogy a mobilitási ablak alapja a partnerség, és a minőség akkor garantálható, ha a partner intézménye és képzése is minőségi, akkreditált. A minőség egyik lényeges összetevője lehet az is, hogy az adott képzés folytatásában mennyi ideje van tapasztalata az adott felsőoktatási intézménynek. Egy újonnan induló képzés tehát nem adhat alapot akkora bizalomra, mint amekkorát egy régóta folyó, esetleg komolyabb (hallgatói, oktatói, kutatói, vagy egyéb) eredményeket is már felmutatni tudó képzés képes adni. Nem utolsósorban pusztán a képzés tényleges folytatásában rejlő, több év alatt kialakult know-how is értékes, hiszen erre támaszkodva lehet a tantervet úgy átalakítani, hogy az ne járjon együtt a képzés minőségi romlásával, vagy ne okozzon lényegesen nagyobb terhet a további megszervezése.

A tantervfejlesztés minden esetben nehéz és komoly feladat, ugyanakkor ennek elvégzése valamilyen korábban indított képzés esetében előbb-utóbb más okból is szükségessé válik, akkor pedig már érdemes egyúttal a mobilitási ablak beépíthetőségét is átgondolni.

Egyéb megvalósítási elképzelések a mobilitási ablak formáira

A mobilitási ablak vagy egy teljes félév (25-30 kredit), vagy legalább egy trimeszter időtartamú (20 kredites blokk, esetleg rövid képzési ciklussal, tömbösítéssel megoldva) külföldi tanulmányi vagy szakmai gyakorlati mobilitásra vonatkozik.

Egyéb alternatív szervezéssel, illetve különleges oktatási módszerek alkalmazásával további lehetőségek is adódhatnak, de ezek legtöbbször esetében kétséges az eredeti célok megvalósulása, azaz nem mobilitási ablakról beszélünk.

- *Részbeni virtuális mobilitás:* bár magának a mobilitásnak tényleges külföldi kiutazással kell együtt járnia, bizonyos részfeladatok vagy itthoni kötelezettségek teljesíthetők IKT eszközök alkalmazásával. Ez többek között olyan esetekre igaz, amikor egyszerre lenne szükség az itthoni és a külföldi oktatók jelenlétére (például videokonferencia, közösen felügyelt vizsga, közösen egyeztetett témavezetési megbeszélés, co-tutelle képzés és diplomavédés, és egyéb hasonló esetek.)
- *Ingázó mobilitás:* földrajzilag közelebb lévő partnernél a mobilitás miatti távollétből adódó nehézségeket (itthoni képzésben való részvétel szükségessége, elhelyezési problémák, lakhatás költségessége stb.) tud kiküszöbölni. Kérdéses azonban, hogy a sok utazás és a rövidebb idejű kint tartózkodás következtében tudnak-e teljesülni a mobilitás alapvető céljai. Ha a gyakorlatban elő is fordul ilyen, ritka, és semmiképp nem támogatandó forma.
- *Modulrendszerű félévszervezés modulonként különböző külföldi oktatókkal:* a mobilitási ablak időszakában otthon maradó hallgatók számára. A mobilitási ablak a nemzetköziesítés egyik fontos eleme. A nemzetközi oktatókkal szervezett félév nem része ugyan a mobilitási ablak kérdésének, de az utóbbi időben egyre jelentősebbé váló „nemzetköziesítés otthon” kérdéskör egyik fontos eleme.
- *Extra félév hozzáadása az alap képzési időhöz, koncentráltan mobilitás céljára:* ez a megoldás valóban leveszi a tanterv-átalakítás és -összehangolás, a kreditátvitel, valamint az oktatói óraterhelés és -beosztás megváltoztatásának terhet az intézményről, ugyanakkor az összes nehézséget a hallgatóra teszi. Így kérdéses tehát, hogy mennyire lenne versenyképes ez a megoldás, a hallgatók közül hányan vállalnák az ezzel együtt járó többletterheket. Ezt a megoldást sem javasoljuk – a hallgató egyik legnagyobb féltelme a csúszás, a későbbre halasztott oklevélszerzés. A mesterképzésen továbbtanulni kívánóknál elveszhet egy államilag finanszírozott félév, így potenciálisan magasabb költségekkel kell számolni. A legnagyobb gond pedig az, hogy az extra félév nem része az eredeti tantervnek, az így szerzett krediteket tehát nem számítják be az alaptanulmányokba. Emiatt épp a mobilitási ablak egyik legfontosabb célkitűzése, a kötelező kreditbeszámítás nem teljesül.

A mobilitási ablak előtt álló kihívások és lehetséges kezelésük¹⁷

A következőkben számba vesszük, milyen nehézségekre lehet számítani a mobilitási ablakok bevezetése során.

¹⁷ A Tempus Közalapítvány által 2015. december 2-3-án, Budapesten szervezett *Introduction of mobility windows into the curricula of Hungarian higher education institutions* című PLA-n elhangzottak és a résztvevők beszámolója alapján.

A mobilitási ablak képzésbe történő beépítése és időzítése a képzés során

Az intézmények számára az egyik legfontosabb, elsődlegesen eldöntendő kérdés az, hogy mely szakok esetében érdemes elsőként elkezdni a mobilitási ablak beépítésének munkáit. A döntési folyamathoz meg kell vizsgálni a rendelkezésre álló előfeltételeket. Ezek közé tartozik az idegen nyelven történő oktatás, a meglévő és továbbfejleszthető nemzetközi partnerkapcsolatok, jól kommunikálható erősségek és minőség az oktatásban, és egyéb tényezők. Át kell gondolni azt is, hogy egy adott szak esetében milyen típusú és a képzés mely szakaszára időzíthető mobilitási ablak bevezetése lehetséges. A szakokat jellegük alapján differenciálni kell: vannak mobilitás-érzékenyek, és vannak, amelyek kevésbé keltik fel a nemzetközi érdeklődést.

Adott képzés szintjén a legnagyobb feladatot az adja, hogy a meglévő mintatantervet felül kell vizsgálni, a tantárgyakat át kell strukturálni. Ennek során tekintetbe kell venni a következőket:

- A tanterv átalakítása, a tantárgyak átstrukturálása minden esetben nehéz feladat, különösen olyan szakok esetében, ahol a tanterv merevebb, a képzés eleve túlterhelt.
 - Nem egyszerű feladat a magyar és a külföldi tanterv egyeztetése, a harmonizáció elvégzése és a képzések eredeti színvonalának biztosítása. Minél nagyobb kreditértéket érint a mobilitás, annál nehezebb a tanterveket egyeztetni. Ennek során nagyon körültekintően szükséges eljárni, mert ez adja a jövőbeni külföldön szerzett kreditek beszámíthatóságának alapját.
 - A tanulmányi célú mobilitási ablak esetében leggyakrabban olyan félév kialakítására kerül sor, amelyben a hallgatók specializáló és választható tárgyakat vehetnek fel. Ezt elrendő mindenképp át kell alakítani a mintatantervet. Ennek hatása az itthon maradó hallgatókat is terhelni fogja, hiszen számukra is ugyanaz a mintatanterv lesz irányadó. Fentieken túl számos hallgató eleve nem képes a mintatanterv szerint haladni, ez további nehézséget okozhat.
- Előfordulhat, hogy az eredeti tanterv egyes tárgyakhoz vagy szakmai gyakorlathoz nem rendel kreditet (kritériumkövetelmény). Amennyiben e tárgyak/szakmai gyakorlat is részét képeznék a mobilitási ablaknak, akkor a kreditallokációt mindenképpen érdemes felülvizsgálni, és a tanterv ezen részéhez is kreditet rendelni. Ellenkező esetben ezek külföldön való teljesítése esetén nem valósul meg a mobilitási ablak creditszerzési célja. Ez egy bonyolult feladat, hisz a képzés kreditszáma adott, tehát ha egy tárgyhoz az eddigi nulla helyett valamennyi kreditet rendelünk, akkor ezt egy másik tárgytól el is kell venni.
- A korábbtól eltérő tantervi struktúra kialakításakor figyelni kell arra is, hogy a képzések (mind a magyar, mind a külföldi) akkreditációja ne váljon kétségesé. Ez speciális minőségbiztosítási feladatok, folyamatok meghatározását fogja igényelni.

A mobilitási ablak időzítésénél – azon túl, hogy a korábban tárgyalt szempontok (a képzés típusa, jellege) alapján szakmailag mikorra indokolt tenni a mobilitási időszakot – azt is figyelembe kell venni, hogy a hallgató legkorábban mikor tud külföldre utazni, mikor lehet jelentkezni Erasmus vagy más ösztöndíjra. E tekintetben – osztott képzésekben – a képzési ciklusok rövidege nagyon behatárolja a mozgásteret: alapképzésen túl korán nem mehet a hallgató, az utolsó félév pedig egyéb problémák miatt nem javasolt – számos országban időben túlnyúlik a képzés a hazai szemesztervéghöz képest, így a hallgató államvizsgája csúszhat. Az eltérő félév kezdetek/végei miatt előfordulhat, hogy a hallgató itthon már államvizsgázott, mire kintről megkapja a transcriptet. Különösen jellemző ez Németországgal kapcsolatban, ahova a legtöbb hallgató utazik Magyarországról az Erasmus program keretein belül. Ezért alapképzésen az utolsó félévet megelőző két félév valamelyike javasolt az ablak kialakításra. Mesterképzésen a második, vagy harmadik szemeszter az ideális a mobilitási ablak beépítésére, a képzés hosszának függvényében. Az utolsó félév itt sem javasolt.

- Amennyire lehet, a tanterv átalakításánál érdemes figyelemmel lenni a csúszás veszélyére is a hallgatóknál: ha a tanterv az átalakítás után (is) szigorú marad, és a hallgató nem a mintatanter-

vet követi, a tantervben fix helyre tervezett mobilitási ablakot nem fogja tudni igénybe venni. Ez akkor probléma, ha a mobilitási ablak kötelező, egyéb esetben a csúszó hallgató egyszerűen nem vesz részt a mobilitásban.

- Az átalakított mintatantervnek olyannak kell lennie, hogy az itthon maradó hallgatók számára is megfelelő tanulmányi tervként szolgálhasson, számukra ne jelentsen plusz terhet azon félév kreditjeinek megszerzése, amelyet a kiutazó hallgatók a tervek szerint külföldön teljesítenek. Az itthon maradó hallgatók számára továbbá hasznos lenne a nemzetköziesítés egyéb módzatait biztosítani, akár tantervi (külföldi vendégoktatók által jegyzett idegen nyelven hallgatható tárgyak), akár azon kívüli eszközökkel (pl. bejövő külföldi hallgatókkal vegyítés).

Jól működő kreditelismerési rendszer

A mobilitási ablak másik óriási kihívása az átlátható, jól szabályozott, a kiutazó hallgatók számára biztonságot jelentő kreditelismerési rendszer megteremtése. A nemzetközi területen dolgozók visszajelzései alapján elmondható, hogy bár egyre több helyen vannak már jól működő eljárások e téren, az európai ajánlások és a támogató hazai jogi szabályozás ellenére sem egységes a kreditbeszámítás gyakorlata, sok az esetlegesség, a bürokrácia és az oktatói szubjektivitás a rendszerben. Az egyik legnagyobb kihívás tehát a régi, a korábbi gyakorlathoz ragaszkodó, a mintatantervtől való eltérésre és a más, különösen külföldi intézményben való kreditszerzésre nem nyitott oktatói felfogásnak a legyőzése. Jelenleg még mindig nagyon sok külföldön szerzett kreditet nem ismernek el, az ettől való félelem pedig a hallgatókban mobilitással szembeni gátlást alakít ki.

Ez a probléma nem csak a mobilitási ablak keretein belül megszerzett kreditekre igaz, hanem általános, a nemzetközi hallgatói mobilitás egyik legfontosabb kérdése.

A hallgató számára világos helyzetet lehet teremteni, amennyiben az intézmény egyértelműen megfogalmazza a Tanulmányi és Vizsgaszabályzatban a nemzetközi mobilitás elismerésének módját, a folyamat lépéseit és a döntéshozó testületet az előakkreditációtól kezdve a tényleges kreditelismerésig és a jegyek konvertálásáig.

Az oktatók szempontjából fontos, hogy tisztában legyenek a mobilitási ablak, és tágabb kontextusban az intézmény nemzetköziesítésének kérdéseivel. A mobilitási ablak bevezetése ugyan a legtöbb helyen felülről-lefelé ható folyamat, de az oktatott tárgy helyettesíthetőségével szembeni oktatói, tanszéki ellenállást ellensúlyozhatja az, hogy az alapvető szakmai kérdésekben – többek között a külföldi partner személyének értékelése, elfogadása tekintetében – továbbra is ők dönthetnek. Nem szerencsés ugyan, de ahol a meggyőzés nem jár sikerrel, ott tantervi átrendezés – e tantárgyak más, mobilitással nem érintett félévre való áthelyezése – segíthet.

Alkalmazotti ellenállás, leterheltség, alacsony motiváltság, forráshiány

Az ellenállás, illetve az alacsony motiváltság praktikusabb okai a túlterheltség, a megnövekedett feladatokkal szembeni nem elegendő ellentételezés kezelése.

A humán kapacitás túlterheltsége és a pénzügyi források elégtelensége minden, az intézmény előtt álló feladat megvalósítása esetén a két legnagyobb problémát jelentő tényező. Márpedig a mobilitási ablak bevezetése a vele együtt járó tantervi átalakítás és harmonizáció folytán rövid távon teljes bizonyossággal plusz terhet fog jelenteni (hosszú távon azonban a tantervek áttervezését követően, előnyei – a folyamatok tervezhetősége és a standardizálása – révén ezt a terhet lényegesen csökkenteni fogja). A bejövő külföldi hallgatói mobilitás érdekében idegen nyelven indítandó képzésekhez elengedhetetlenül szükséges a magyar képzési dokumentáció idegen nyelvre történő konvertálása is. Számos szaknál a tanterv igényli a célcsoport érdeklődésének megfelelő átalakítást is (például a specializáció folyamatos korszerűsítését). A mobilitási ablak, vagy egyéb formában bejövő külföl-

di hallgatók mobilitása a teljes adminisztratív területen többletadminisztrációt okoz. A tanulmányi ügyintézés számára az idegen nyelven is jól működő nyilvántartó rendszer, a tájékoztatások, vízum, hallgatói panaszok és jogorvoslat kezelése, és legfőképp az idegen nyelven beszélő adminisztratív személyzet jelent gondot. De fel kell készülni a könyvtárnak, a honlappal foglalkozóknak, a pénzügynek is a nemzetközi mobilitás következtében megnövekedett feladatokra.

Általánosan elmondható, hogy az intézmények előtt álló feladat nagyságához viszonyítva a személyi állomány, a szervezeti differenciáltság és adminisztrációs kapacitás tekintetében jelentősen elmaradunk a nagyobb mobilitást kezelni képes külföldi intézmények menedzsmentjétől.

Mindezek alapján úgy tűnik, kevés eszköz van a humán kapacitás motiválására a nemzetköziesítés, a mobilitási ablakok bevezetése érdekében, mégis vannak bizonyos lehetőségek, amiket érdemes megfontolni:

- Minden érdekelt és érintett bevonása a tervezési folyamatba, az oktatók és az adminisztratív munkatársak meggyőzése a mobilitási ablakok általuk élvezhető előnyeinek megismertetésével: a mobilitás előre kalkulálhatóságával, valamint azzal, hogy ez szakmai nyelvi fejlődést, nyitottabb nemzetközi oktatási környezetet jelent számukra is. Mindenkiel meg kell értetni, hogy az intézményen belüli – a mobilitással összefüggő – jelenleg széttagoltan megvalósuló feladatok, folyamatok és felelősség újratervezése, az információk érintettek közötti megosztása, a koordináció növelése átláthatóbbá és hatékonyabbá teszi az ügyintézés, belátható időn belül versenyelőnyt jelent. A szemléletváltást segítheti az oktatói és alkalmazotti mobilitás, a külföldön a mobilitási ablakokkal kapcsolatban már működő jó gyakorlatok megismerése.
- Figyelmet kell fordítani arra, nehogy háttérbe helyezve érezze magát az az oktató, akinek az itthoni tárgyát lefedi a mobilitási ablak. A bejövő külföldi hallgatói létszám ellensúlyozhatja a kimenő hallgatók miatt felszabaduló óraterhelést és az attól való félelmet, hogy az oktató munkája feleslegessé válik – mindez jó szervezést és megfelelő oktatói továbbképzést igényel. Jól működő, szerencsés esetben kölcsönös mobilitási ablaknak azzal kellene járnia, hogy az idegen nyelvű képzéseken megnő az oktatói terhelés.
- A bejövő oktatói mobilitás szerepet játszhat a hazai oktatók óraterheinek csökkentésében. Ahogy azonban már korábban is jeleztük, a nagyon sok helyen alkalmazott lineáris oktatás komoly akadályt jelent a vendégoktatók számára történő nagyobb óraszám biztosítására, egy nagyobb tanegység leoktatására.
- A kimenő alkalmazotti mobilitás hozzájárulhat jó gyakorlatok megismeréséhez, a motiváció felkeltéséhez.
- A nemzetközi oktatásban részt vevő oktatók körében fontos a nem anyagi jellegű ösztönzők beépítése, amelyekkel értékelhető az aktív nemzetközi szerepvállalás. Az egyik legfontosabb tényező, hogy az előmeneteli rendszer kritériumaiban jelenjen meg a hazai és külföldön történő idegen nyelvű oktatás pozitív értékelése. Egyéb lehetőség, bár ez már az intézményre ró anyagi terhet az óraterhelés-csökkentés, az alkotói szabadság (*sabbatical*), külföldi vendégkutatás. Több intézmény komolyabb óradíjjal jutalmazza az idegen nyelven oktató tanárait – a pénz forrását az utóbbi években megnövekedett teljes képzésre bejövő hallgatók száma biztosította.

Alkalmazotti kompetencia

Az alkalmazotti ellenállás mögött nagyon sok esetben a mobilitásból adódó feladatokhoz szükséges kompetenciákkal kapcsolatos problémák, hiányosságok is állhatnak. A mobilitással kapcsolatos feladatok nagyon sokrétűek, és bár a mobilitási ablak ezeket a feladatokat képes integrálni, átláthatóvá és tervezhetővé tenni, a szereplőkkel szemben a hagyományos elvárásokhoz képest újabbakat is támaszt:

- Gyakran a személyi állomány nyelvi és szakmai felkészültsége nem elegendő a nemzetközi környezethez: kevés az idegen nyelvű képzésben oktató, a külföldi hallgató ügyeinek idegen nyelvű vitelére, adminisztrálására alkalmas tanulmányi ügyintéző,
- Az idegen nyelvű előadások megtartásán túli elvárás, hogy az oktató mind a tantárgy szakmai tartalmát, mind az oktatás módszertanát, mind a szakirodalom nyelvét képes legyen nemzetközivé tenni.
- További, oktatókkal szembeni elvárás, hogy legyenek képesek nemzetközi szakmai kapcsolatokat kialakítani, saját tárgyukat a nemzetközi kapcsolatok révén a legfrissebb információk és kutatási eredmények alapján aktualizálni, új mobilitási partnereket találni, illetve az intézményen kívüli hálózatosodás építésében részt venni.

Fenti problémák ugyan már korábban, a hagyományos mobilitás keretei között is megfigyelhetők voltak, de a mobilitási ablak jövőbeni bevezetésének kötelezettsége remélhetőleg felgyorsítja a megoldási folyamatokat.

A hallgatók motiváltsága

A hallgatók alacsony hajlandósága a mobilitásban való részvételre az egyik legfontosabb kezelendő kihívás. A praktikus okokat megelőzően a hallgatók egy jelentős része már elvi alapon is kizárja a külföldi tanulmányok lehetőségét. Azonban a felvételi jelentkezéskor megfelelő információszolgáltatással, a beiratkozást követően pedig karriertanácsadással a hallgatót már a tanulmányai elejétől kezdve nyitottá lehet tenni a külföldi tanulási környezet iránt úgy, hogy az már ne csak egy távoli lehetőségként, hanem a szakmai fejlődés egyik fontos vagy akár szükséges állomásaként alakuljon ki benne.

A mobilitási ablak megadja a hallgatónak a kreditelismerés biztonságát, azt, hogy a mobilitás miatt nem veszít félét, vagy nem kényszerül számos tárgyból különbözeti vizsgára. Továbbra is a mobilitás gátjai lehetnek azonban a finanszírozási problémák, valamint a külföldi környezetben való helytállás bizonytalansága. További jelentős probléma a megfelelő szálláslehetőség megtalálása, különösen akkor, ha a mobilitási ablak nem egy teljes félét fed le. A hallgatók félelmeit a lehető legteljesebb és jól megszervezett előkészítés segíthet leküzdeni. Jó, ha a mobilitás előkészítése a partnerrel közösen kialakított elvek, megoldások mentén történik, fontos ezeket a megkötött megállapodásban is rögzíteni.

Bármilyen nagy létszámban sikerül is a hallgatókat a kiutazásra rábírni, mindig lesznek itthon maradó hallgatók is. Így kapcsolódó kihívásként jelentkezik az itthon maradó hallgatók foglalkoztatásának mikéntje.

A megfelelő partner megtalálása

A mobilitási ablak nem létezhet szoros, bizalmi alapú partnerkapcsolat nélkül. Ideális esetben, de nem feltétlenül kölcsönösségi alapon működik a mobilitás. Sok esetben azonban kihívást jelent a megfelelő partner megtalálása. Ide kapcsolható az a kihívás is, hogy az EHEA-n belül is megfigyelhető a hallgatói célországválasztás egyoldalúsága, miközben kevés a hely a népszerű célországokban. Fontos feladat tehát egyrészt a minőségi partnerek számának növelése, másrészt a velük meglévő kapcsolat elmélyítése olyan mértékben, hogy az adott esetben akár alkalmas legyen kétirányú mobilitási ablak felépítésére. Jelentős tényező a partneri konstrukció, és a partner kínálatának megfelelő promóciója, hogy az vonzó legyen a hallgatók számára. Szakmai gyakorlati mobilitás esetén gyakorlólhelyek, ipari partnerek, kutatóhelyek nagyobb arányú bevonására kellene helyezni a hangsúlyt.

A mobilitási ablakkal kapcsolatos feladatok újratervezése és az összhang megteremtése

A mobilitási ablak bevezetése előtt álló intézményekben tipikus helyzet, hogy a mobilitással kapcsolatos alapfunkciók az intézményben megvannak, de a működés nem eléggé integrált és tudatos. Szükséges keretet, koordinációt kialakítani a még eseti jelleggel együttműködő szervezeti egységek között, mivel a mobilitási ablakok hatékony működtetése összehangoltságot és tudatosan irányított működést igényel. Ez jelenti a feladatok – újrarendelés után – egyértelmű meghatározását, az adott szintért, részfolyamatért a felelősség delegálását, valamint lehetőség szerint támogató kapcsolódó ügyviteli rendszer működtetését.

Egyéb kihívások

A fentiekén túl érdemes számolni az alábbi kihívásokkal is:

- Az intézmény földrajzi elhelyezkedése, vonzáskörzete, hazai és nemzetközi pozíciója: ez befolyásolhatja a felvehető/külföldről ide vonzható hallgatói kört, a ki- és beutazási hajlandóságot, az igénybe vehető források típusát, körét, a mobilitási lehetőség promóciójának módját, és egyéb kérdéseket.
- Számolni kell azzal, hogy a mobilitási ablakok magyarországi bevezetésének előkészítő szakaszában vagyunk, így amíg a konstrukciót nem sikerül kritikus számú szakon bevezetni, és amíg az „erre kondicionált” hallgatók nem jutnak el a mobilitási ablak félévéig, nem várható látványos létszámemelkedés.
- A magyar nyelvű képzésekben elsősorban csak a kiküldött hallgatói létszámmal lehet ráhatása az intézménynek, bejövő külföldi hallgató legfeljebb a határon túli magyar diákok köréből tevődhet össze. A mobilitási ablak bevezetése azzal is jár, hogy az intézménynek strukturáltabban kell a bejövőket, valamint az itthon maradó diákok számára idegen nyelvű tantárgycsoportot szervezni.
- A pénzügyek adminisztrációja is igényel nemzetközi alkalmazkodást: tudni kell kezelni külföldi befizetéseket, idegen országbeli bankszámlákkal, pénzügyi rendszerekkel való kapcsolatot, külföldi számlák elszámolását – bár ezek a feladatok a hagyományos nemzetközi mobilitás során is jelentkeztek.

A mobilitási ablak bevezetésének előfeltételei, ajánlások¹⁸

A mobilitás útjában álló akadályok lebontásában mind európai, mind tagállami szinten fontos előrelépések történtek. Ide tartozik a felsőoktatási képzési szerkezeti reform, a képesítési keretrendszer, az ECTS általánossá válása, az egységes elveken nyugvó minőségbiztosítási rendszer bevezetése, az ösztöndíjak és a hitelek hordozhatóságának megteremtése. Magyarországon jelenleg zajlik, és részben lezajlott az új felsőoktatási képesítési jegyzékben¹⁹ szereplő képzések képzési és kimeneti követelményeinek kidolgozása, melynek során, ha minden igaz, jelentős elmozdulás történik a tanulási eredmény alapú képzésleírásra. Mindez azonban önmagában nem elegendő, szükséges felsőoktatási intézményi szinten is bizonyos feladatokat felvállalni, a szükséges lépéseket megtenni. A mobilitási ablakok hazai bevezetésének sikeressége érdekében ezeket a szempontokat igyekszünk ehelyütt áttekinteni:

¹⁸ A Tempus Közalapítvány által 2015. december 2-3-án, Budapesten szervezett *Introduction of mobility windows into the curricula of Hungarian higher education institutions* című PLA-n elhangzottak és a résztvevők beszámolója alapján.

¹⁹ A felsőoktatásban szerzhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről szóló 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet

Intézményvezetői attitűd: elköteleződés és stratégia

Minden előfeltétel közül az első és legfontosabb, hogy a felsőoktatási intézmények vezetősége felismerje a nemzetköziesítés fontosságát,²⁰ az abban rejlő hosszú távú előnyöket, és pozitív attitűd, elköteleződés alakuljon ki a nemzetköziesítés – ezen belül a hallgatói és természetesen az oktatói és dolgozói mobilitás támogatása – irányában, és ennek fontosságáról a teljes érintett alkalmazotti kört meg tudja győzni. A vezetői elköteleződés azt jelenti, hogy az intézményvezetés kommunikációjában világossá teszi és teljes mellszélességgel képviseli a nemzetköziesítés intézményi stratégiáját.

A vezetői döntés megvalósításának sikeréhez az is szükséges, hogy a döntés megalapozott, és a megvalósításhoz vezető út végig gondolt legyen. Mind a nemzetköziesítés, jelen esetben pedig annak egy része, a mobilitási ablak kérdésében stratégiakészítés és tervezés szükséges. Ennek során át kell tekinteni az intézmény jelenlegi helyzetét, fel kell mérni, fennállnak-e, vagy reális időn belül biztosíthatóak-e a szükséges előfeltételek (megfelelő oktatói és alkalmazotti létszám, megvalósításra alkalmas partnerek, megfelelő infrastruktúra, átlátható folyamatok, nemzetközi pénzügyek kezelése, és a nemzetköziesítés folyamatának, az eredményeknek a fenntarthatósága, alapvetően anyagi szempontból). Meg kell határozni az ablak bevezetésével kapcsolatos operatív feladatokat, azok ütemezését és a felelősség megosztását az egyes érintettek között. Figyelembe kell venni a nemzetközi és globális elvárásokat: a rugalmasság, a nyitottság, a korszerűség és a fenntarthatóság szempontjait. Fontos, hogy a stratégia megvalósítását kockázatkezelés és a minőségbiztosítás szempontjainak figyelembevétele is kíséresse. Lényeges, hogy az intézmény maga határozza meg a nemzetköziesítésének mértékét, a nyitás fokozatosságának ütemezését és eszközeit. Legyen mindez az intézményfejlesztési stratégia része, kiegészítve életpályamodell-elemekkel és kombinálva tehetséggondozó programokkal.

Míg az elkötelezettség intézményi szintű kialakítása elsősorban a felsőoktatási intézmények vezetősége számára feladat és kihívás, addig a külföldi partnerségek keresése és kiépítése, a nemzetközi tantervfejlesztés, a tantervek összehasonlítása, adott esetben összehangolása elsősorban a szakmai oktatói kör és a nemzetközi ügyekért felelős szervezeti egység (személyek) feladata. E feladat a forrásszerzés és a felsőoktatási intézménynek a nemzetközi szinten való megfelelő pozicionálása érdekében szorosan összekapcsolódik az intézményi pályázatírási, projektmegvalósítási, pénzügyi-gazdálkodási és nemzetközi marketingfeladatokkal, a felsőoktatási intézmény nemzetközi szinten betöltött szerepének, ismertségének fejlesztésével, jó hírnevének terjesztésével. Az intézményi vezetés számára ezzel kapcsolatban az egyik legfontosabb feladat, hogy egyrészt felismerje a megfelelő tudással rendelkező szakemberek alkalmazásának és a megvalósítandó belső fejlesztéseknek, reformoknak szükségességét, másrészt biztosítsa a különböző feladatokat ellátók közötti koordinációt, szerezze meg és bocsássa rendelkezésre a működtetéshez szükséges forrásokat.

A szervezetrendszer racionalizálása, a mobilitási feladatok összehangolása

Mivel a mobilitási ablakok bevezetése kombinált feladat, azok hatékony működéséhez, a szereplők összehangolt munkájához nem elég néhány elhivatott oktató és nemzetközi területen dolgozó alkalmazott: megfelelő, a maga feladatkörében önálló, professzionális szervezeti megoldás kialakítása szükséges. Ez elengedhetetlenné teszi a nemzetközi mobilitással foglalkozó szervezeti egységek rendszerének újragondolását, megerősítését, az abban dolgozók létszámának bővítését, továbbá a

20 Az ACA is támogatja a felsőoktatási intézményeket az irányban, hogy átfogó nemzetköziesítési politikát alakítsanak ki, melyen belül a mobilitási ablakok is kulcsfontosságú eszközök lennének. Ld.: *ACA Mobility windows* c. előadás, 2015. október 29., Prága

mobilitással kapcsolatos feladatok pontos leírását, a felelősség egyértelmű meghatározását, hatékony és összehangolt működési folyamatmodellek kidolgozását, szabályozását (részben a partnerekkel kötött szerződésekben, részben a belső intézményi SZMSZ-ben). Érdemes alaposan elemezni az eddig működő – karonként, tanszékenként sokszor eltérő – megvalósítási gyakorlatokat, és oly módon szabályozni, egységesíteni a folyamatokat, hogy azok az eddig követett módszert könnyebbé tegyék. Elengedhetetlen, hogy a mobilitási folyamatokat egy jól dokumentáló, on-line elérésű informatikai rendszer, megfelelő adatbázis is támogassa.

Fokozatosság a bevezetésben

A mobilitási ablak bevezetése a képzési portfólióba csak fokozatosan történhet meg. Mindenképpen elvárás, hogy az intézményi vezetés határozza meg a bevezetés elvi kérdéseit és eszközeivel támogassa azt. A folyamatnak ez a része tehát felülről vezérelt. Vizsgáljunk meg egyéb sajátosságokat is:

- Figyelni kell az adott képzés sajátosságaira a mobilitási ablak szempontjából. Tanulmányi célú mobilitási ablaknál első körben az idegen nyelven folyó képzéseknél, szakmai gyakorlatra alapított mobilitási ablaknál pedig a már hagyományosan gyakorlatigényes szakokonál, valamint a duális képzések esetében célszerű első körben elkezdni a bevezetést. Figyelembe kell venni a nemzetközileg aktívabb, korábbi partnerkapcsolatokkal rendelkező karokat, tanszékeket, és elsősorban ott megkísérelni az ablak bevezetését.
- A bevezetés valamennyi érdekelt (beleértve az oktatókat, a hallgatókat, az adminisztrációs, nemzetközi és minőségbiztosításért felelős személyzetet) bevonásával, egyeztetetten és koordináltan történjen. Egyirányú ablak is létrehozható, de a két- vagy többirányú ablak létrehozásakor szigorú egyeztetés szükséges a partnerintézmény érdekelt munkatársaival.
- A jogszabályi előírások értelmében a mobilitási ablak az elkövetkező néhány évben csak az újonnan indítandó képzéseknél lesz kötelező. Itt még nincsen meglévő korábbi mintatanterv, így a curriculum eleve mobilitási ablakkal alakítható ki. A meglévő, régebb óta folyó szakokonál felmenő rendszerben, fokozatosan, alulról jövő kezdeményezéssel célszerű mobilitási ablakot bevezetni. Ez a kezdeményezés indulhat tanszéki vagy kari szintről.
- A bevezetésnél a partnerek szempontjából nem célszerű a mobilitási ablakot csak egyetlen partnerre építeni – az ilyen mobilitási ablak rendkívül „sérülékeny”, ezért csak nagyon speciális esetekben lehet alkalmazni.
- Az egy-egy szakba beépített mobilitási ablakot illetően úgy látjuk, hogy bár lehet egy vagy több, de első körben egy képzésben egyetlen félévnyi mobilitási ablak bevezetését találjuk célszerűnek.
- A mobilitási ablak tervezésekor egy adott intézményi grémiumnak kell több szempontból is vizsgálni a lehetőségeket. A tervezés során szigorúan figyelembe kell venni a szak specifikus követelményeit, valamint azt, hogy hány hallgatót érinthet egy kötelező, vagy opcionális bevezetés. Az így kapott tervezett létszám mellett azt is meg kell vizsgálni, hogy az adott intézmény rendelkezik-e megfelelő mennyiségű, a jövőt is tekintve elegendő pályázati vagy egyéb pénzügyi lehetőséggel, illetve forrással. Ott, ahol a mobilitási ablak kötelező változatán gondolkodnak, érdemes lenne első körben a nem kötelező bevezetést megfontolni. Bár a kötelező forma sok szempontból hatékonyabb lenne, de látni kell, hogy még a kezdeti bevezetésnél tartunk. Ez átmenetileg jelentős többletfeladatot fog jelenteni viszonylag kevés támogatás mellett. A nem kötelező forma jobban szolgálná a mobilitási ablak fogalmával való megismerkedést, és nem utolsósorban a hallgatókra is kevesebb terhet tenne.
- Szem előtt kell tartani, hogy nem a mobilitási ablak az egyetlen nemzetköziesítési és mobilitási eszköz, adott esetben más eszköz jobban szolgálhatja a mobilitást.

A megfelelő külföldi partner megtalálása

Megfelelő külföldi partner nélkül mobilitási ablak elképzelhetetlen. A mobilitási ablak nem egy eseti jellegű kapcsolat: hosszútávon fenntartható, személyes, szoros szakmai kapcsolat és bizalom meglétét feltételezi. Az ilyen partner megtalálásával kapcsolatban az alábbiakat célszerű figyelembe venni:

- Célszerű a meglévő aktív, mobilitási vagy egyéb nemzetközi együttműködésre vonatkozó kapcsolatokról kiindulni, és azokat újra értékelni a mobilitási ablak szempontjából. Meg kell vizsgálni, hogy aktuális-e még az együttműködés, van-e hajlandóság a partnernél az együttműködés elmélyítésére, esetleg kölcsönös mobilitási ablak kialakítására. A meglévő szerződések között meg kell próbálni aktivizálni az „alvó megállapodásokat”, és ahol lehet, a meglévő mobilitási kapcsolatokat magasabb szintre kell emelni. Érdemes a karok, tanszékek meglévő szakmai kapcsolataira építeni, de egyrészt szükséges ezek újragondolása, másrészt el kell végezni az új mobilitási kapcsolatokra való igényfelmérést is. Az új (újra kötött) mobilitási szerződésekben célszerű konkrétabb, kifejezetten „mobilitási ablak-specifikus” feladatokat nevesíteni.
- Szükséges a bizalom mind intézményen belül, mind a partnerek között. Ennek érdekében célszerű minél több oktatót és adminisztrátort bevonni már az előkészítő fázisba is. A bizalom mélyítése, a kapcsolat erősebbé tétele érdekében hasznos a partnerek képzésért/mobilitásért felelős személyei között munkakapcsolatot kialakítani. Egy szoros együttműködés esetén felmerülhet a közös vizsgáztatás alkalmazása is.
- Új kapcsolat építésénél célszerű előbb alapos előzetes értékelést végezni a partner személyét és működési környezetét illetően, és csak ezt követően vizsgálni a képzsét. Tárgyalás kezdeményezése előtt elemezni kell minden lényeges kérdést: a partnerország jogi szabályozását, a partner képzési szerkezetét, stratégiáját, képzési programjait (tárgyak, összehangolás lehetősége), tantervfejlesztési tapasztalatait és hajlandóságát, hallgatói állományát (nyelvtudás, hallgatói mobilitási hajlandóság), szabályzatait (pl. hallgatói követelményrendszerét). Az értékelési szempontok nem feltétlenül azonos súllyal esnek latba, így például a partner megítélése és az általa folytatott képzés minősége fontosabb szempont lehet a földrajzi távolságnál. Érdemes lehet első körben egy minőségbiztosítási követelményrendszert kidolgozni a lehetséges partnerek értékelése érdekében, és ez alapján felépíteni a partnerhálózatot.
- Csak olyan külföldi partnerrel célszerű együttműködést kezdeményezni, akivel hasonló az oktatási profil, a mobilitási szándékok és nézőpontok. Ideális esetben a két partner hajlandó a kölcsönös tantervmódosításra a mobilitási ablak érdekében – de hangsúlyoznánk, hogy ez nem kötelező. Fontos ugyanakkor, hogy mindkét partnernél meglegyen a későbbiekben is a dinamikus változtatásra való képesség annak érdekében, hogy a tanterv igazodni tudjon a partnerek által kezdeményezett, szakmailag indokolt módosításokhoz.
- Fontos, hogy minél több partneri kapcsolatra épüljön a mobilitási ablak. Egyetlen partnerre építeni kockázatos, mivel a kapcsolat esetleges egyoldalú megszüntetése esetén nehéz időben új partnert találni. Fentiek mellett figyelembe kell venni, hogy az intézmény által egy adott szak mobilitási ablakra tervezett hallgatói létszámát nem biztos, hogy egyetlen intézmény tudja fogadni.
- A partnerrel kötendő szerződés tartalmát alapvetően befolyásolhatja a mobilitási ablak típusa.
- Fontos szempont, hogy a megállapodás a partnereknek kölcsönösen előnyös legyen. A kapcsolatnak fenntarthatónak kell lennie, de legyen rendszeresen monitoring, és szükség esetén legyen lehetőség a szerződés megszüntetésére is.
- A mobilitási ablak nem kötelezően kölcsönös, de ha az, akkor a kölcsönösség fogalma azt is igényli, hogy a jövőben több új, minőségileg megfelelő, idegen nyelvű képzést indítson az intézmény. Ezek a képzések felajánlhatók a partner felé a bejövő mobilitás fogadása.
- A kölcsönösség jegyében vállalni kell a partnerünk által küldött bejövő külföldi hallgatók számára a megfelelő környezet megteremtését: megfelelő infrastrukturális környezetet és elhelyezést, idegen nyelven oktatni képes, módszertanilag felkészült oktatókat, a külföldi hallgatók ügyeinek

kezelésére megfelelően felkészített tanulmányi adminisztrációt, valamint lehetőleg külön erre kijelölt felelős kapcsolattartót.

- Az intézmények közti szerződésben nem elég a megszokott mobilitási kérdéseket (képzések azonosítása, minőségi elvárások, hallgatói létszám meghatározása, kiválasztás és értékelés, kredit-beszámítás) rendezni. Szükséges vállalásokat tenni a mobilitási ablak működtetésével, mint az együttműködés magasabb szintjével kapcsolatosan is. Ilyen kérdések a monitoring, az időszakonkénti közös értékelés, a tanterv felülvizsgálata és módosításának kezdeményezése (főleg kölcsönös ablak, vagy kettős diploma, közös képzés esetén), a kiutazó hallgatók felkészítése, a beutazó hallgatók beilleszkedésének támogatása, visszajelzések és tapasztalatok megosztása. Kötött időpontú vendéghallgatás esetén külön szabályozandó a kurzusok ütemezésének összehangolása.

A tanterv-átalakítás és -harmonizáció szempontjai

A mobilitási ablak lényege folytán (külföldön folytatott, a tantervbe ténylegesen beszámítható tanulmányok) elkerülhetetlenné teszi a meglévő intézményi tantervek felülvizsgálatát, illetve sok esetben a partner képzési tantervével való részbeni harmonizációt. A mobilitási ablakkal összekapcsolt képzések tanterveinek átalakítása a mobilitási ablak legfontosabb szakmai feladata, melynek során érdemes tekintettel lenni a következőkre:

- Nincsen komoly esély külföldi intézménnyel való tanterv-összehangolásra,²¹ ha a meglévő tanterv – legalábbis annak a mobilitási ablakkal érintett része – túlságosan merev, zárt, tagolatlan, ezáltal nem alkalmas arra, hogy az abban a részben elsajátítandó ismeretek vagy az ahhoz rendelt tanulási eredmények más felsőoktatási intézményben is megszerezhetők, elérhetők legyenek. Még a kifejezetten hazai társadalmi-kulturális hagyományokkal kapcsolatos ismeretek elsajátítására, vagy az abban alkalmazható tanulási eredményekre felkészítő képzések esetében is szükséges a tanterv egy részét úgy kialakítani, hogy az nyitott, a külföldi környezettel összeilleszthető legyen.
- A kétirányú partnerségek következtében nem elég, ha a kiutazó hallgatók által megszerzett külföldi ismeretek beszámíthatóak a hazai tantervbe, az itteni tantervnek is olyan ismereteket kell adnia a külföldi cserehallgatóknak, amelyek lehetővé teszik a Magyarországon megszerzett tudás külföldi elismerését.
- A tantervi kompatibilitás elérése komoly előkészítő munkát igényel valamennyi partner szakmai oktatóinak részvételével, a szakfelelősök irányító, meghatározó szerepe mellett. A mobilitási ablak tantervbeli helyét az adott szak igényei szerint lehet kijelölni. A folyamat lényeges pontja a partner(ek) képzésének elemzése.
- A harmonizálás előfeltétele, hogy legyenek egymásnak megfeleltethető tantárgyak vagy témakörök a tantervben: vagy a harmonizálandó képzések egymással ekvivalens tantárgyait azonosítják a felek, vagy meg lehet határozni konkrét képzésektől független, közös tananyagelemeket, amelyek bármely, vagy legalábbis több képzés esetében is elszámolható creditszerzéshez vezetnek. Fontos látni, hogy nem csak azokat a tárgyakat vehetik fel a hallgatók, amelyeket itthon is tanultak volna, hanem a másik intézmény kínálatából a hasonló szakterület kiegészítő, új tudást biztosító tárgyait is. A mobilitási ablakban törekedni kell az azonos, vagy a képzéssel harmonizáló tárgyak csoportosítására.
- Nem csak a kimenő, de a bejövő külföldi hallgatói mobilitással érintett képzések esetében is így célszerű eljárni: azon tárgyakat kellene mobilitási félévbe szerkeszteni, amelyeket a bejövő külföldi hallgató érdemben fel tud venni. További fontos tényező a visszajelzések elemzése alapján mérhető hallgatói elégedettség: mobilitási tantárgycsoportba tartozó tárgyak meghatározása

²¹ Az ACA arra is ösztönzi a felsőoktatási intézményeket, hogy alakítsanak ki intézményközi együttműködéseket az ablakon keresztüli mobilitásra és általánosan a tanterv nemzetköziesítésére. Ld.: *ACA Mobility windows* c. előadás, 2015. október 29, Prága

során arra is figyelemmel kell lenni, hogy a visszajelzések alapján mit vesznek fel szívesen a kiutazó, illetve a bejövő hallgatók. A tantárgyi csoportosításra alapvetően akkor van szükség, ha a mobilitási ablak kölcsönös – egyéb esetben az a fontos, hogy legyen elégséges felvehető kínálat a bejövő hallgatók számára.

- A harmonizált tantervek lehetőség szerint legyenek annyira rugalmasak, hogy egy féléves hallgatói elcsúszás a mintatantervekhez képest még kezelhető legyen.
- Több külföldi partner és kölcsönös mobilitási ablak esetében érdemes partnerintézményenként kidolgozni külön-külön egyeztetett kreditmegfeleltetési táblázatokat, és ezeket a mobilitási ablakkal kapcsolatos megállapodásokban is rögzíteni.

Vonzerő, minőségbiztosítás

A mobilitási ablak partnerséghez hozzátartozik a másik fél hallgatóinak fogadása is, ez pedig – különösen az előző pontban említett tantervi kompatibilitási követelménnyel együtt – összefügg a vonzerő kérdésével. A vonzerő megalapozásának egyik lényeges eleme a minőség. Ahhoz, hogy szakmailag megfelelő, az itthon akkreditált képzésbe is beszámítható tantervvel rendelkező intézményi partnert találjanak a hazai intézmények, ahhoz nekik maguknak is vonzónak, minőséginek kell lenniük, és ezt tudatosan, hitelesen és eredményesen kell tudni kommunikálni. Nemzetközi mobilitási viszonylatban a minőségbiztosítás szempontja komplexen jelenik meg:

- Magától a mobilitási ablaktól eleve elvárt, hogy járuljon hozzá a képzés minőségének emeléséhez. De ez nem fog magától bekövetkezni, ezért a mobilitási ablak bevezetésének legkorábbi lépéseitől kezdve szükséges a minőségre törekedni.
- A minőségbiztosítás nem önmagáért való cél: azt kell szem előtt tartani, hogy a mobilitási ablakkal rendelkező képzés végső soron valamennyi érdekeltnél elégedettséget és sikerélményt érjen el.
- Nem a mobilitási ablak hozza el a minőségbiztosítást az intézménybe, ott már eleve működnie kell megfelelő intézményi belső minőségbiztosítási mechanizmusoknak a hazai és a nemzetközi elvárások (ESG²²) szerint.
- A minőségre való hivatkozásnak a minimuma a hazai akkreditáció megléte. Nemzetközi környezetben komoly jelentősége lenne egy ismert külföldi akkreditációs szervezet által végzett minőségihitelesítésnek, illetve a minőségre utaló eredmények tudatos kommunikálásának. Ilyen eredmények közé tartoznak többek között a végzés utáni elhelyezkedési arányok, a hallgatói sikerek és tudományos eredmények, a meglévő oktatási, kutatási vagy szakmai gyakorlati együttműködések rangosnak számító partnerekkel. Ezeket az eredményeket az intézmény már részben, vagy teljesen összegyűjtötte az akkreditációs eljárás során, csak kommunikálni kellene mind a magyar, mind pedig az angol nyelvű intézményi honlapon. A hazai mellett egy ilyen nemzetközi akkreditáció megléte még jobban elősegíthetné a partner- és hallgatótoborzást.
- A mobilitási ablak egyik specialitása, hogy a minőségbiztosításnak már a partnerkiválasztás fázisában szempontnak kell lennie. E téren legelőször is tisztázandó a partnerkapcsolatok minőségének elvárt szintje, a lehetséges partnerek minőségének ellenőrzési, értékelési módjai, a kiválasztás szempontrendszere. Olyan értékelési rendszer kialakítása indokolt, amelynek révén az egyes partnerek egymással összevethetők. A saját készítésű értékelésen túl azonban ismerni kell ugyanakkor a partner meglévő minőségbiztosítási értékeléseit, akkreditációit és a velük kapcsolatos elérhető szakmai vagy hallgatói visszajelzéseket. Bizonyos adatok és minőségbiztosítási szempontok már az Erasmus+ pályázatokhoz kötelező Charterben is szerepelnek.
- A szerződéses kötelezettségvállalás miatt a minőségbiztosításnak a jogi megfelelőségre is ki kell terjednie: a partnerország jogi előírásai, regisztrációs kötelezettség, aláírásra jogosult személyek,

a szerződések időnkénti utólagos jogi felülvizsgálata. Fontos, hogy megfelelő legyen a jogi előkészítés és létezzen formai egységesség (szerződés és egyéb alkalmazandó iratsablonok).

- Nagy hangsúllyal esik latba a minőség kérdése a tantervek átdolgozása során. A harmonizáció két szempontból is kihívást jelent: egyrészt össze kell hangolni a magyar és a külföldi képzésrészek (szakmai gyakorlati követelmények) tartalmát és kreditallokációját, másrészt a kiutazó és az itthon maradó hallgatók tantervét is, hogy ezen átmeneti szétválás ne okozzon plusz tanulmányi vagy oktatási terhet. A mobilitási ablak okozta tantervi átstrukturálás miatt feltétlenül figyelemmel kell lenni a meglévő, aktuális hazai akkreditációra (MAB), a legutolsó akkreditációs értékelésben írtakra, az abban megfogalmazott fejlesztési javaslatokra és az esetlegesen utólag monitoring keretében ellenőrizendő változtatási előírásokra. Számolni kell azzal is, hogy várhatóan a közeljövőben a MAB-nál is sor kerül a szakértési bírálati szempontok kiegészítésére a mobilitási ablakra tekintettel.
- A mobilitási ablak minőségbiztosításának kell, hogy legyenek a partnerrel közös vagy harmonizált elemei, melyekről célszerű a megállapodásban is rendelkezni. Fontos, hogy a partnerek mind-egyikénél létezzen hallgatói véleményezési rendszer, mind a képzés színvonala, mind a teljesítés sikeressége kérdésében. A minőség fenntartását a visszaérkező hallgatóktól kapott részletes nem csak tanulmányi, hanem kulturális-szabadidős beszámoló is segítheti. Ha a mobilitási ablak oktatói mobilitással is kiegészül, a partnereknél megfordult vendégoktatók révén is lehetséges betekintést nyerni egymás munkájába. Fontos az is, hogy a visszajelzéseket érdemben feldolgozzák, az ezekben felmerült problémákat pedig kellő komolysággal kezeljék egymás között a partnerek. A partnerkapcsolatra vonatkozó egyoldalú intézményi monitoring mellett célszerű a szerződésben a partnerrel közösen végzett rendszeres értékelő tevékenységben, szükség esetén megteendő közös korrekciós intézkedésekben is megállapodni.
- A minőségbiztosításnak alkalmasnak kell lennie a mobilitás tárgyi, személyi feltételeinek hosszú távú biztosítására. Mindkét partnernek biztosítania kell tudni a nála megforduló külföldi hallgatók számára megfelelő idegen nyelvű oktatási (tananyag, szakirodalom, információk, adminisztráció) és szociokulturális környezetet.
- Bár ez külön pontban is kifejtésre kerül, a minőségbiztosításnak is részét képezi a kiutazó hallgatók által a mobilitási ablakon keresztül szerzett kreditek kötelező elismerésének garantálása. A beszámításon kívül figyelemmel kell lenni az egyéb hallgatói jogok, érdekek érvényesülésének biztosítására is, így a kimenő hallgatóknál az ügyintézési támogatásra, a jogorvoslat jogára, a megfelelő kreditigazolások befogadására, az oklevélmellékletbe való bekerülésre, a költségtérítések fizetésének könnyítésére, az egyéb támogatások igénybevételeének lehetőségeire és más szolgáltatásokra.
- A minőségbiztosítás része a bejövő hallgatók érdekeinek képviselete is. Ilyen az információval ellátás a megfelelő kommunikációs nyelven, a jogorvoslat joga, megfelelő kreditigazolások időben történő kiállítása, szolgáltatások és kulturális programok megszervezése, támogatások igénybevételeének lehetőségei és más szolgáltatások.
- A minőségbiztosítás szempontjából is elengedhetetlen a fentebb már részletezett megfelelő, professzionális szervezeti struktúra kialakítása, ami világosan meghatározza az egyes szervezeti egységek, felelősök feladatkörét és kompetenciáját, standardizált, átlátható és teljesíthető adminisztratív követelményeket állít fel a mobilitási ügyek intézését illetően, jól szabályozott folyamatokat határoz meg és biztosítja a szervezeti egységek közötti koordinált, szoros együttműködést.
- A minőségbiztosítás alatt a kiutazó hallgatók megfelelő felkészítését is érteni kell: lényeges, hogy a hallgatók is megfelelő szaktudással, idegennyelv-ismerettel és szociokulturális ismeretekkel rendelkezzenek a mobilitás idején.
- A fent felsorolt minőségbiztosítási szempontokat nehéz együtt érvényesíteni, ez csak egy hosszabb folyamat eredménye lehet. Nem is biztos, hogy ezeket minden esetben egyszerre meg is kell valósítani – a fenti szempontok inkább az ideális helyzet elérését célozzák meg. Ugyanakkor az intézményeknek törekedni kell arra, hogy minél többet érvényesítsenek a felsoroltakból.

- A bevezetési fázisban a mobilitási ablak szervezhető a hagyományos Erasmus+ szerződések és az eddig ismert gyakorlat alapján például egy specializációra. Itt a specializáción részt vevő hallgatók száma, illetve ennek kb. 20-30%-át alapul véve határozza meg a szükséges partnerszerződések számát. Elképzelhető tehát, hogy az eddig, a specializációnak megfelelő mobilitási lehetőségeket felülvizsgálva az adott szak szervez egy mobilitási ablakot.

A külföldön folytatott tanulmányok elismerése

A mobilitási ablak csak akkor alkalmas az általa elérni kívánt célok tényleges megvalósítására, a mögötte álló partnerség csak akkor működőképes, ha a hallgató számára a külföldön szerzett tudás elismertetése a hagyományos (eseti jellegű, nem mögöttes partnerségen alapuló) kreditbeszámítási vagy validációs eljárásnál lényegesen könnyebben tud megtörténni. Ez feltételezi a mobilitási ablakon keresztül kiutazó majd visszatérő hallgatók és az elismertetési eljárásban részt vevő oktatók, adminisztratív munkatársak számára az adminisztrációs teendőkkel kapcsolatos megfelelő tájékoztatást, az egész folyamat lehetőség szerinti központi koordinálását és összefogását (a beszámítási kérelmek beadásának mindenirányú támogatását, szükség esetén külön beadási időszak biztosítását), a partnerintézménnyel egyeztetett adminisztrációt (pl. kreditigazolás), mindezt annak érdekében, hogy a folyamat ne esetlegesen történjen. A mobilitási ablakok létrehozása az elismertetési eljárások számában már eleve növekedést fog jelenteni az intézmény számára, így nem csak a hallgató, de a saját helyzetét is megkönnyíti az intézmény, ha a feladatok megvalósítása rendszerszerűen, tervezetten és szervezetten történik, és a nagyobb igénylési hullámok idején is felkészülten, olajozottan tud megvalósulni. Ennek megvalósítása érdekében célszerű az alábbiak megfontolása:

- Olyan átlátható, jól szabályozott, összehasonlítható tanterveken alapuló kreditelismerési rendszer megteremtése szükséges, amelyben a külföldön szerzett kredit elismerése gyakorlatilag automatikusan történik. Pontosán kell szabályozni a külföldön teljesített szakmai gyakorlat értékelését is. Célszerű partnerlistát vezetni azokról a cégekről, ahol már korábban dolgoztak az intézmény hallgatói, a cégeket értékelni, és a minőségi helyet biztosító cégekkel törekedni egy tartós szakmai kapcsolat kiépítésére.
- A kreditátvitel és a validáció utólagos jellege mellett annak az előzetes jellegét is fel kell építeni. Ez azt jelenti, hogy az adott hallgatói teljesítmény elismerhetőségének kérdésével legelőször ne csak utóbb, már a tantárgy (szakmai gyakorlat) teljesítését követően találkozjon a döntéshozó, hanem még a tantárgy felvétele (szakmai gyakorlat megkezdése) előtt kérjen ki előzetes állásfoglalást a hallgató. Ez az állásfoglalás, azaz az előakkreditáció természetesen nem érinti azt a szabályt, miszerint a kreditek elismeréséről csak utólag lehet végérvényesen döntést hozni, de azt igen, hogy a kreditátviteli bizottság által előzetesen pozitívan véleményezett elismerési kérdésben utóbb – ha a feltételek nem változnak meg, és a hallgató pontosan az előzetesen egyeztetett kurzust/szakmai gyakorlatot teljesítette – ne szülessen azzal ellentétes döntés. Ezt szolgálja az új típusú, az Erasmus+ mobilitások során használt Tanulmányi Szerződés (*Learning Agreement*) is, de számos intézményben egyéni megoldások vannak a tantárgyak előzetes befogadására. A mobilitási ablak azt teszi lehetővé, hogy a hallgató egy az intézmény (illetve az oktatásszervezési egység) számára már ismert tantárgycsoportot vegyen fel, egyszerűsítve ezzel az előzetes tantárgybefogadás kérdését.
- A kreditelismerés kérdésében történő előzetes állásfoglalás rendszerszerűen, több hallgató vonatkozásában akkor tud igazán hatékonyan működni, ha a képzésbe mobilitási ablak van beépítve, amely a partnerrel elvégzett tanterv-harmonizáción alapuló mobilitási tantárgycsoportot (szakmai gyakorlatot) irányoz elő az adott képzési időszakban. Ezt az tudja támogatni, ha a partnerek közötti megállapodás tartalmazza valamennyi olyan kurzus felsorolását, amelyek teljesítését kötelező beszámítani a hallgató alapképzésébe. Ezt az úgynevezett kreditekvivalencia-listát természetesen csakis a tantervek összevetését követően, a másik féllel egyeztetve, a kreditátvi-

teli bizottságok előzetes véleményének kikérése után szabad a megállapodásban szabályozni, és annak „utógondozásáról” is megfelelően kell gondoskodni.

- A kreditelismerési rendszert egyebekben nem szükséges alapvetően újraszervezni vagy központosítani az intézményben, a működés maradhat továbbra is kari/tanszéki bázison (mobilitási koordinátor természetesen segíti a kreditelismerés folyamatát). A lényeg annak megvalósulása, hogy a hallgatók irányába ez egy rugalmas, automatikusan, problémamentesen és biztonságosan működő rendszer legyen. A jelenlegi utólagos kreditelismerés megmaradna, csak kiegészülne az-
zal, hogy a kreditátviteli bizottság véleményét előre ki lehessen kérni, és partneri megállapodás esetén a kreditbeszámítás kötelező lenne. Ezt az eljárást javasolnánk kötelező jelleggel a nem mobilitási ablak keretein belül kiutazó hallgatóknál is. Kétségtelen, hogy minél több alkalmi, korábban nem ellenőrzött tárgyat vesz fel a hallgató, annál nehezebb az előzetes befogadtatás, de legalább törekedni kell az előakkreditáció megvalósítására.
- A biztonságos kreditelismerési rendszer céljának elérését támogathatja úgynevezett „mobilitási térkép” készítése. Ez egy olyan informatív ábra, amely azt mutatja, hogy milyen specializációk és tárgyak mely partnereknél vehetők föl. Ez segíti a hallgatót abban, hogy olyan tárgyat vegyen fel, amely később az általa választott tanulmányi út során elismerhető lesz, még akkor is, ha az adott tárgyat a küldő intézményben nem oktatják.
- Érdekes megoldás, ha a kreditbeszámításban úgynevezett precedensrendszert alakítanak ki, azaz az egy hallgató esetében egyszer már elismert kreditet azonos feltételek fennállása esetén (ugyanazon partner ugyanazon tantervű és kreditértékű kurzusa, és ugyanolyan hazai tanulmányi háttérrel rendelkező hallgató) később a többi hallgatónak automatikusan el kell ismerni. Ez a precedensrendszer a nem mobilitási ablak keretében kiutazó hallgatók esetén is hasznos lehet.

A mobilitási ablakkal kapcsolatos szervezési, kommunikációs és marketingfeladatok

A mobilitási ablak gyakorlati működtetése számos szervezési-logisztikai feladattal jár együtt, amelyekre fel kell készülni. Ezek egy része nem tér el a már korábban kialakított, mobilitáshoz kapcsolódó feladatoktól.

Oktatásszervezési egységek feladata – a legtöbb feladatot már korábban felsoroltuk, itt csak egy rövid összesítést adunk:

- Kapcsolatok felülvizsgálata, tanterv átdolgozása, mobilitási ablak beépítése, hallgatói mobilitás szervezésében részvétel, idegen nyelvű órák biztosítása és nemzetközi hálózatok építése. Az igénybe vehető források megszerzése csak részben az oktatásszervezési egység feladata – a mobilitást biztosító legjelentősebb forrás az Erasmus+, amelyet csak központilag pályázhatnak meg az intézmények. Viszont építhet ki egy tanszék olyan ipari kapcsolatokat, melyek támogatják a mobilitást, vagy egyéb lehetőségeket is teremthetnek kiegészítő források biztosítására.

Hallgatókkal kapcsolatos szervezési kérdések

- A kiutazó hallgatók kiválasztása – a jelentkezés történhet központilag, vagy az oktatásszervezési egységben, de a döntés, rangsor felállítása mindig kari/tanszéki feladat. A kiutazók létszámát illetően minden esetben szükséges egy előzetes keretegyeztetés a pályázati pénzek kezelőjével (nemzetközi iroda, kari koordinátor).
- A kiutazó hallgatók felkészítése (szakmai előkészítő kurzusok, szaknyelvi felkészítő, felkészítés az idegen országbeli környezetre).
- A kiutazó hallgatók visszaérkezése utáni adminisztrációs és támogató feladatok, valamint beszámoltatásuk a küldő felé, a tapasztalatok értékelése.
- A bejövő hallgatók fogadása, lakhatás, beilleszkedés segítése.

- A bejövő hallgatók tanulmányi segítése.
- A bejövő hallgatók által használt épületekben és épületrészekben az eligazodás megkönnyítése – idegen nyelvű tájékoztató feliratok, épulettérkép a honlapon.
- A bejövő hallgatók számára tájékoztatások és alapvető szabályzatok lefordítása idegen nyelvre.
- Mentorhálózat szervezése a külföldi hallgatók támogatására.
- Hallgatói és oktatói visszajelzések begyűjtése, feldolgozása, megvitatásának kezdeményezése – hallgatói és oktatói elégedettségmérés és elégedettségnövelés.

Külön kiemelendő feladat a hatékony kommunikációs és promóciós tevékenység, mely szintén sokrétű tevékenység:

- Az intézmény kommunikációja akkor jó, ha minden érintett – vezetők, oktatók, leendő felvételi jelentkezők, hallgatók, tanulmányi adminisztrátorok, partnerek stb. – számára megfelelő tájékoztatást nyújt a mobilitási ablakkal kapcsolatban, és alkalmas arra, hogy az érdeklődést, a motivációt felkeltse. Ezt a mobilitási ablak előnyeinek tudatosításával, a hazai és külföldi jó példák és eredmények bemutatásával, e téren sikereket elért dolgozók tapasztalatainak megosztásával, valamint a jogszabályi rendelkezések és az intézmény által a mobilitási ablak bevezetésére kialakított eljárásrend és támogatás ismertetésével lehet elérni.
- A kommunikációnak nem csak időlegesnek (eseti toborzás vagy egyszeri információs meggyőzőési kampány egy alkalommal), hanem folyamatosnak kell lennie, különösen a hallgatók, felvételi érdeklődők számára kell folyamatosan elérhetőnek lennie. Az oktató és nem oktató munkatársak felé mindaddig célszerű lenne napirenden tartani a mobilitási ablak kérdését, amíg evidensek nem lesznek számukra az ebből fakadó előnyök.
- Fontos, hogy az intézmény sokszor alulról jövő, kari/tanszéki/oktatói szinten egyeztetett nemzetközi együttműködéseiről vagy kezdeményezéseiről az információ eljusson a központi vezetéshez, amely ezáltal koordinációt tud megvalósítani, illetve a tanszékek részére segítséget tud nyújtani.
- A mobilitási ablak külső promóciója során célszerű minden kommunikációs eszközt és csatornát bevetni: honlap (idegen nyelven is), szakmai vásárok, alumni mozgalmak, közösségi oldalak (Facebook), nyílt napok, staff training hetek, külkapcsolati események, szóbeli kommunikáció szakmai konferenciákon és szakértői találkozók.

A hallgatók kezelése

Ahogy a hagyományos mobilitásnak, úgy a mobilitási ablaknak sem célja az, hogy kivétel nélkül minden hallgató részt vegyen a mobilitásban, hacsak nem egy kötelező, szigorúan szabályozott ablakról van szó. A külföldi résztanulmányok (szakmai gyakorlat) lehetőségét nem lehet és nem is kell minden hallgató számára biztosítani. Szükséges tehát – és feltehetően a partnerek is ragaszkodni fognak ehhez –, hogy legyen kiválasztási eljárás, amelynek során figyelembe kell venni a hallgatók szakmai ismereteinek szintjét és nyelvtudását, az idegen környezetben való helytállási képességét. A mobilitási ablakon keresztüli külföldre jutás kiegészíthető tehetséggondozási szempontokkal.

Azokon a szakokon, ahol a mobilitási ablak bevezetésre kerül, már a felvételi tájékoztatóban informálni kell a jelentkezőket erről a lehetőségről. Különösen indokolt ez ott, ahol a mobilitási ablak kötelező – bár ez Magyarországon még kevésbé jellemző.

A mobilitási ablak pont a hallgató legnagyobb félelmét, az elismerést oldja meg, bár ezt a felvételizők még nem látják tisztán – őket azon a ponton inkább a külföldi tanulás/gyakorlat lehetősége vonzza. A hallgatók interkulturális felkészítése kiemelten fontos feladat: az információs napokon, a honlapon, és minden egyéb információs ponton világosan meg kell fogalmazni a hallgatók számára a mobilitás előnyeit, a mobilitással kapcsolatos költségeket, a szakmai-idegennyelvi elvárásokat, és

a különböző fogadóhelyek, országok fontosabb jellemzőit, fel kell hívni a figyelmet a hazai gyakorlat-tól jelentősen eltérő szabályozásokra.

Ugyanakkor, amennyire csak lehet, az itthon maradó saját és a bejövő külföldi hallgatók számára is biztosítani kell a nemzetközi tanulási és szabadidő-eltöltési környezetet. Az itthon folyó képzésnek ne csak a nyelve legyen idegen nyelv, de a magyar mellett lehetőleg legyenek külföldi hallgatók is rajta. A bejövő hallgatók számára minőséget, a megfelelő szintű nemzetközi környezetet, beilleszkedést, alkalmazkodást elősegítő programokat és a folyamatos tanulmányi-technikai segítséget kell tudni biztosítani.

Kompenzáció

Nem kétséges, hogy a mobilitási ablakok bevezetéséhez kapacitás és forrás szükséges, ez vezetői szándék és döntés kérdése.

A pályázati forráslehetőségek között a legjelentősebbek az Erasmus+, a CEEPUS, a Campus Mundi és a Stipendium Hungaricum. Utóbbi ugyan kifelé irányuló mobilitást nem támogat, de a stipendiu-mos hallgatókon keresztül az intézménybe befolyó pénz egy részét lehet a nemzetköziesítéshez kap-csolódó feladatokra fordítani – ehhez intézményi stratégiai döntés szükséges. Ezért is fontos, hogy az intézményben legyen egy jól működő pályázatfigyelő rendszer, és ez kapcsolódjon a mobilitást igénylő/szervező egységekhez.

Az anyagi források között az idegen nyelvű képzések tekintetében az esetlegesen magasabb ön-költség és valamilyen mértékben a külföldi hallgatóktól érkező költségtérítés említhető meg.

A mobilitási támogatások tervezésébe – ahogy már korábban is írtuk – szükséges bevonni a karokat is, hogy ne csak központi kezelésűek legyenek, illetve a kari költségvetés is tervezzen nemzetköziesítési kiadásokkal.

Mobilitási ablakok jogszabályi környezete Magyarországon

A mobilitási ablak – kifejezetten ezen a néven – először 2015. április 17-én jelent meg a magyar jogsza-bályi környezetben, a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendeletben (a továbbiakban: Vhr.). A rendeletnek az alap-, illetve mesterképzés indításának tárgyi és személyi feltételei címet viselő 5. melléklete mind az első, mind a második ciklusú képzések esetében az indítás feltételeként előírta, hogy „a képzés során külföldi részképzés céljából mobilitási ablak áll rendelkezésre”.²³ A Vhr. ezen mellékletében szereplő feltételek képezik az alapját az alap- és mesterképzések szakindítást megelőző típusú (ex ante) programakkreditációnak. A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (a továbbiakban: MAB) bírálati szempontsora természetesen további akkreditációs szempontokat határoz meg a fel-sőoktatási minőségbiztosítás európai sztenderdjei (*Standards and Guidelines in the European Higher Education Area*, röviden: ESG) nyomán. Jelenleg a MAB bírálati szempontsorai²⁴ nem határoznak meg kritériumokat a mobilitási ablakkal kapcsolatos jogszabályi előíráson alapulva. Mindezekből adódóan a hazai jogi-akkreditációs környezettel kapcsolatban számos kérdés merül fel a mobilitási ablakokkal összefüggésben.

²³ Vhr. 5. melléklet 1. pont m) alpontja és 2. pont m) alpontja

²⁴ Alapképzésekre vonatkozóan: www.mab.hu/web/tir/doc/szbsz_bs2.pdf, mesterképzésekre vonatkozóan: http://www.mab.hu/web/tir/doc/szbsz_ms2.pdf

Mi kell érteni mobilitási ablak alatt a magyarországi jogszabályi környezetben?

A 2015. évi őszi oktatási kormányrendelet-módosítási csomag²⁵ meghatározza a fogalmat.²⁶ Eszerint a mobilitási ablak fogalma: „külföldi részképzés céljából a tantervbe épített, nemzetközi hallgatói mobilitásra felhasználható időszak”. A jogszabály tudatosan nem megy részletekbe annak érdekében, hogy minden intézmény kellő rugalmassággal valósíthassa meg az előírás célját. A mobilitás mértékét, a megszerzendő kreditmennyiséget, mobilitási időtartamot az intézményi sajátosságok figyelembevételével lehet meghatározni.

Mikortól kötelező egy új alapképzési vagy mesterképzési szak indítási szándéka esetén úgy kialakítani a tantervet, hogy abba mobilitási ablak is be legyen építve?

A felsőoktatási intézményeknek a mobilitási ablakok kialakítására vonatkozó kötelezettségüket csak a 2019/2020. tanévtől indítandó alap- és mesterképzések tekintetében kell biztosítaniuk. Jelenleg tehát két és fél tanévnyi átmeneti időszak biztosított a mobilitási ablakok szükségességének tudatosítására, a tanterv-alakítási és -fejlesztési kultúrába történő beillesztésére.

Értelmezni kell-e a mobilitási ablakok meglétének kritériumát a már futó képzésekre is?

Felsőoktatási hatósági eljárási szempontból az mondható el, hogy a felsőoktatási képzések indításának – az Oktatási Hivatal által végzett – engedélyezési és nyilvántartásba vételi eljárására (normál esetben) csak egyszer kerül sor, és indítás alatt a tanévről tanévre történő meghirdetés jogát értjük. A képzésindítás engedélyezése tehát csak egyszer történik meg, arra csakis a képzés első meghirdetése előtt kerülhet sor, ex ante felsőoktatási akkreditáció alapján. Így értelmezve az indítás kérdését, a mobilitási ablak mint kötelezettség kizárólag a jövőben indítandó képzésekre vonatkozik.

Bízunk abban, hogy intézményi érdekek mentén már jóváhagyott szakok is megfontolják a mobilitási ablak bevezetését. Számos olyan képzés van, amelyek esetében a magyar felsőoktatási intézményeknek több éves/évtizedes – nemzetközi partnerségben megosztható – jó tapasztalatuk van, és a mobilitás korábbi ösztönző formáival már kapcsolatba kerültek. Ráadásul oktatásszervezési és pénzügyi szempontból is az a racionális, ha az adott szervezeti egység (pl. kar) által koordinált nagyobb számú képzés esetében biztosít – sokszor ugyanazon külföldi partnerekkel együttműködve – mobilitási ablakot.

Mire kell figyelni a felsőoktatási hatósági engedélyezési és nyilvántartási eljárások szempontjából? Milyen jövőbeli elvárások ismertek már most, amikre tekintettel kell lenni?

Az eljárások közül fentebb már szó esett a képzésindítás engedélyezéséről. A 2019/2020. tanévtől indítandó új alap- és mesterképzések esetében a képzésindítási kérelemhez csatolandó – a MAB szempontrendszer szerint elkészítetett – szakindítási dokumentációt úgy kell összeállítani, hogy a tantervbe már mobilitási ablak is legyen beépítve. Tekintettel arra, hogy a 2019/2020. tanévben induló képzések felvételi tájékoztatójának szerkesztésére 2018 októberében kerül sor, amely időpontig az eljárásnak is le kell zárulnia (mely eljárásban van egy 3-4 hónapos akkreditációs véleményezési

²⁵ Az oktatást szabályozó egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 345/2015. (XI. 19.) Korm. rendelet

²⁶ Vhr. 5. melléklet 1. pont módosított m) alpontja

időszak is), az mondható, hogy a mobilitási ablak bevezetésével legkésőbb a 2017. év második felében benyújtott új kérelmek esetében már számolni kell.

Regisztrációs szempontból a másik, amire a felsőoktatási intézményeknek figyelniük kell, az a mobilitási ablak alapjául szolgáló, a külföldi partnerintézménnyel kötött együttműködési megállapodások nyilvántartásba vételi kötelezettsége. A mobilitási ablakokkal kapcsolatban itt a „[...] külföldi felsőoktatási intézménnyel együttműködésben, közös képzés keretében vagy az Nftv. 77. § (4) bekezdése alapján folytatott képzés tárgyában megkötött, valamint egyéb nemzetközi mobilitási megállapodások [...]”²⁷ lényegesek. A megállapodásokat azok megkötését követő 30 napon belül kell bejelenteni az Oktatási Hivatalba.²⁸

Mobilitási ablak bevezetése lépésről lépésre

Jelen fejezet gyakorlati lépésekkel kívánja segíteni mindazokat, akik a felsőoktatás nemzetköziesítésében részt vesznek, és egyik kiemelt területük a mobilitási ablak témaköre.

Mobilitási ablak új szakoknál és meglévő szakok esetén

A mobilitás rendszerszervezésében fontos lehetőséget kínál a szakok képzési és kimeneti követelményeink (KKK) most folyó átalakítása, modernizációja (formálisan minden szak „új szak” lett).

A MAB akkreditációs elvárásai egyértelműek. A 2017. január 1. után beadott képzési szakok/szakirányok indításánál a bírálati szempontokban mind az alapképzésben, mind az osztott és osztatlan mesterszakon szerepel a következő mondat:

„A képzés során külföldi részképzés céljából a tantervbe épített, nemzetközi hallgatói mobilitásra felhasználható időszak, mobilitási ablak álljon rendelkezésre.”

A mobilitási ablak bevezetése tehát kötelező lesz az intézmények számára, még ha jelenleg csak az újonnan bevezetésre kerülő szakokra/specializációkra vonatkozik is.

Viszont nem lesz – kivételes esetektől eltekintve – kötelező minden hallgató számára. Alapvetően a leuveni számokat kell követni – a végzősökre vetített 20%-nak kell nemzetközi mobilitási tapasztalattal rendelkezni.

A KKK-ban található új leírásokban egyfelől a korábbihoz képest lényegesen hangsúlyosabban jelenik meg a nemzetközi mobilitás igénye. Számos szak a végzettség megszerzésének feltételeként bizonyos mennyiségű kreditnek megfelelő ismeretanyag idegen nyelven történő elsajátítását írja elő, és ez legegyszerűbben creditszerző nemzetközi mobilitással teljesíthető. A KKK-k alapján a mintatantervek definiálása intézményi hatáskörben valósul meg (a KKK nem is tartalmaz ilyet), és ebben az egyetemek jelentős autonómiával járhatnak el – akár a mobilitási ablakok létrehozásának területén is. A KKK-k tartalmazhatnak jelentős (akár 30 kreditértékű) intézményspecifikus specializációs lehetőséget. Ilyen esetben ez a modul (akár a teljesen szabadon választható tantárgyakkal együtt) egyértelműen felhasználható dedikált mobilitási ablak létrehozására is.

²⁷ Vhr. 6. melléklet 2.1.2. pont e) alpont

²⁸ Vhr. 11. § (2) bekezdés

Amennyiben egy kellően definiált és szabályozott mobilitási ablak bevezetésre kerül, annak elindításáról felmerő rendszerben gondolkozhatunk, de az építkezési/pilot szakaszban megfontolandó a futó képzéseken történő kipróbálása. A hosszú távú cél – összhangban a magyar felsőoktatási mobilitással kapcsolatos stratégiákkal – az, hogy a mobilitási ablak lehetősége minden szakon megjelenjen.

A mobilitási ablak fogalmának tisztázása a folyamatok világos megértése céljából elsődleges. Amennyiben az intézmény egy szemeszternyi kreditmennyiséget ajánl fel a hallgatónak idegen nyelven, de ezt a hallgató saját, hazai intézményében abszolválja, nem beszélhetünk mobilitási ablakról. Ez a program ebben a formában az *Internationalisation at home*, azaz a virtuális mobilitás fogalomköre alá tartozik. A mobilitási ablak egyik fő követelménye a fizikai mobilitás. A kétféle mobilitásnak – virtuális és fizikai – párhuzamosan helye van egy felsőoktatási intézmény életében. A korábban már bemutatott számok alapján csak a hallgatók egy részétől várható el a fizikai mobilitás, finanszírozási és egyéb oktatás-szervezési kérdések miatt.

Új szakok esetében jó lehetőséget jelent az, hogy az alapképzésben az új KKK-ban több szak esetén egy félévvel hosszabb lett a képzési idő – például műszaki képzésben. Az így kialakult 7 féléves BSc képzés már jóval több lehetőséget ad egy mobilitási ablak beépítésére, akár tanulmányi, akár gyakorlati célból.

- A mobilitási ablak beépítése a hagyományos 6-7 szemeszteres BSc/BA illetve 3-4 szemeszteres MSc/MA képzésbe lényegesen összetettebb feladat. Szabályozottan és nemzeti szinten történő bevezetése nyílt és átlátható kommunikációt és erős marketingmunkát feltételez, mindezt egy olyan környezetben, ahol egyébként is erős a verseny a szakok között a hallgatókért. A szak programjának konkrét meghatározása intézményfüggő, és a már meglévő struktúrákba nehéz belenyúlni, itt több évvel kell számolni.
- Speciális megoldást jelenthet a gyakorlatigényes szakok esetében a jelentősebb (30 kreditet is elérő) összefüggő szakmai gyakorlat külföldi teljesítésének lehetősége. Ez megvalósulhat partner felsőoktatási intézmény bevonásával, de akár közvetlenül vállalati partnerségek kialakításával. A mobilitás része lehet a diplomamunka külföldön (idegen nyelven történő) elkészítése is (további kreditek beszámításával), de ez egyéb problémákat vet fel. Korábban ezzel kapcsolatban a tanulmányban szó volt az időtartam átfedéssel kapcsolatos problémáról, most csak a konzulensi problémát említenénk: nehéz külföldi konzulenszt találni, az oktatók szívesebben fogadják a tanulmányútra érkező cserediákokat.

Intézményi célok, előkészítés

A Felsőoktatási intézmények célja, hogy egyre magasabb szinten tegyenek eleget a nemzetköziesítés kihívásainak. Az, hogy az intézmény milyen eszközöket kíván alkalmazni a nemzetköziesítés minőségi és mennyiségi növelésének folyamatában, illetve konkrétan ezen belül a mobilitási ablakkal kapcsolatban, az intézményi szándék kérdése.

Ahhoz, hogy az intézmény a mobilitási ablakkal kapcsolatos célkitűzéseket megfogalmazhassa, belső felmérést kell készíteni. Az ezzel kapcsolatos legfontosabb kérdések a következők:

- Melyek azok az intézményben jelenleg oktatott szakok, ahol a mintatanterv lehetőséget biztosít a mobilitási ablak beépítésére?
- Melyek azok a képzések, ahol lehetőség van ugyan mobilitásra, de semmiképp nincs lehetőség mobilitási ablak beépítésére – ilyen probléma lehet például az esti/levelező képzésekkel.
- Melyek azok a jövőben bevezetendő szakok, ahol már kötelező lesz a mobilitási ablak beépítése – hogyan, milyen eszközökkel kíván az intézmény ennek a kötelezettségnek megfelelni?

A fenti három kérdés megválaszolásához meg kell vizsgálni a mintatantervet, az egyes szakokhoz kapcsolódó jelenlegi és kiépíthető nemzetközi kapcsolatokat, az idegen nyelven oktatott tárgyakat/modulokat, ezek alkalmasságát egy mobilitási ablakba történő beépítésre, a kreditbeszámítás eddigi gyakorlatát.

Partnerek szervezése

A partnerek szervezése kérdésében eleve különbséget kell tenni a mobilitási ablak célja szerint: tanulmányi vagy gyakorlati mobilitást biztosít az ablak?

Mindkét esetre igaz, hogy ha egy kar mintatantervében mobilitási ablakot akar létrehozni, akkor a partnerkapcsolatok terén első sorban a korábbi, általában bevált, jól működő partnerkapcsolatok irányába kell mozdulni.

Tanulmányi célú mobilitási ablak esetén a partnerek kiválasztásának főbb szempontja az idegen nyelvű kurzusok tartalma és minősége, illeszkedése a hazai tantervhez. Itt nem feltétlenül azonos tartalmú, vagy tartalmilag nagy átfedésű tantárgyakat, modulokat kell keresni, hanem olyanokat is lehet, ahol az intézmény látja egy adott tantárgycsoport fontosságát, de nincs rá felkészült oktatógárdája, viszont egy külföldi intézmény biztosítani tudná a kívánt oktatást.

Fontos tényező a kapcsolatok építésében a személyes kapcsolat. Tanulmányi célú mobilitásnál a személyes kapcsolatok oktatói cserét, kutatói programokat, közös pályázatokat eredményezhetnek. Mindez tovább segítheti az ablak kidolgozásához esetleg szükséges közös tananyagot, kettős képzést. A személyes kapcsolat mindig jó alap az egyre szorosabb kapcsolatok kiépítésére, a kölcsönös bizalmon alapuló együttműködésre.

Kevésbé meghatározó a földrajzi elhelyezkedés, és amúgy sem ez adja meg az egyetem minőségét. Az eddigi tapasztalat szerint a hallgatók érdeklődése sokszínű, ha a földrajzi tényezőket nézzük, ki északra, ki délre, ki meg közelre vágyik. Fontos azonban tudni a partnerek földrajzi elhelyezkedésének kérdésekor, hogy bár a nagy városok, fővárosok mindig vonzó célhelyek, de jóval drágábbak is az egyéb lehetőségeknél.

A kölcsönös, vagy akár egyirányú mobilitási ablak létrehozásához vizsgálni kell az oktatás nyelvét is. Valószínűsíthetjük, hogy az akadémiai szférában az angol nyelven bevezetésre kerülő mobilitási ablakok lehetnek a legnépszerűbbek, de semmiképp nem egyeduralkodók. A legfontosabb kritérium az, hogy a partnerintézményben történő oktatás nyelve feleljen meg a hazai kívánalmaknak. Ha a hazai intézmény kapcsolatrendszerén belül több külföldi intézmény biztosítja a fogadást, akkor akár több nyelv ismerete is szerepelhet a feltételek között a hallgatók pályáztatása során.

Feladatmegosztás a mobilitási ablak szereplői között

A mobilitási ablak létrehozása sokszereplős feladat. A mobilitási ablak és a hagyományos mobilitás számos hasonló, vagy azonos feladatot tartalmaz. Fontos látni, hogy a feladatok magas szintű ellátásához szoros együttműködésre van szükség az egyes területek felelősei között.

- Az intézmény mint küldő biztosítja a mobilitás lehetőségeit és – adott esetben – ösztöndíjak révén annak anyagi feltételét.
- Az intézmény mint fogadó felelős a hallgatói szolgáltatások biztosításáért úgy a tanulmányi ügyek terén, mint az egyéb kérdéseknél (szállás, programok).

A mobilitási ablak kidolgozásában a jelenleginél lényegesen nagyobb szerep hárul majd az érintett szakok menedzsmentjére: a tematikák egyeztetése, (kölcönös) kreditmegfeleltetés, jegyek átkonvertálása egyik rendszerből a másikba.

Az alábbiakban a mobilitási ablakokkal összefüggő feladatok egy lehetséges megosztását mutatjuk be egy közepes méretű, karokkal rendelkező intézmény esetében. Természetesen az intézmény méretétől, meglévő szervezeti sajátosságaitól, a hagyományaitól függően eltérően valósítható meg a feladatok és a felelősség meghatározása.

- *Rektori, kancellári szint:*
 - vezetői elköteleződés, stratégiaalkotás, döntés a mobilitási ablakok bevezetéséről
 - a mobilitási ablakok finanszírozásának biztosítása és módjának meghatározása
- *Oktatási vagy nemzetközi rektorhelyettesi szint:*
 - a mobilitással kapcsolatos folyamatok felsővezetői szintű koordinálása
 - a Központi Nemzetközi Iroda felügyelete
 - a mobilitási ablak fogalmának, előnyeinek, valamint a jó gyakorlatok intézményen belüli megismertetése
- *Központi Nemzetközi Iroda:*
 - koordinációs szerep az intézményben zajló mobilitási folyamatok felett, közreműködés a mobilitási ablakok működtetésében, központi mobilitási adminisztráció végzése szoros együttműködésben a többi szervezeti egységgel, a folyamatok formalizálása és standardizálása
 - közreműködés pénzügyi források szerzésében, pályázatok, pénzügyi információk adása
 - a karok/intézetek támogatása a partnerkeresésben és a partnerkiválasztásban, a szerződéskötésben, a mobilitás kidolgozásában és lebonyolításában
 - a meglévő nemzetközi kapcsolatok áttekintése abból a szempontból, melyik lehet alkalmas mobilitási ablak kiépítésére, javaslattevés a szerződés megkötésére vagy megszüntetésére, megállapodások adminisztratív előkészítése
 - önálló kapcsolatépítés új partnerek felé, általános mobilitási kérdések egyeztetése a partnerekkel, elismerési, minőségügyi és a megállapodással kapcsolatos egyéb problémák figyelése és jelzése a partner irányába
 - promóció, rendezvényszervezés, rendszeres egyeztetés az intézményi koordinátorokkal, bevonva a kari/tanszéki szintű vezetőket
 - logisztikai szervezési feladatok, koordináció, monitoring
- *Jogi osztály:* a jogi környezet értékelése, a megkötendő megállapodás szabályosságának ellenőrzése
- *Kari vezetés (dékán, dékánhelyettes):*
 - a szakfelelős, a tantárgyfelelősök, az Erasmus-koordinátorok és a hallgatók bevonása mellett az érintett képzések körének tisztázása, ezen képzések esetében a mobilitási ablak tantervbeli helyének meghatározása, a kreditelismerés átgondolása
 - az intézeti kezdeményezések fogadása, megvitatása
 - kari szintű mobilitási nyilvántartás vezetése és oktatásszervezés
 - forrásszerzés, támogatás és koordinált működés érdekében egyeztetés a Központi Nemzetközi Irodával és az intézményvezetéssel
 - kari vezetői szintű kapcsolattartás a partnerrel, éves mobilitási program előkészítése
 - kari szintű promóciós tevékenység végzése

- *Intézet/tanszék, tantárgyfelelősök, szakfelelősök:*
 - a mobilitási ablak bevezetésének, tantervbe illesztésének megtervezése, szakmai előkészítése, a mobilitási ablak szakmai tartalommal való megtöltése
 - tárgyalások és szerződéskötés előtt a partneregyletem/-gyakorlóhely, valamint a tanterv értékelése, a partnerrel kötendő megállapodás szakmai előkészítése
 - szakmai kapcsolatok ápolása a partnerrel szakfelelősi, oktatói szinten
 - tantervmódosítás egyeztetése, megvalósításának kezdeményezése
 - a kimenő hallgatók kijelölése, számukra hallgatói mobilitási program előkészítése, szakmai, idegen nyelvi és interkulturális felkészítés, kapcsolattartás a kiutazott hallgatókkal és a partner koordinátorával
 - a bejövő hallgatók számára tanácsadás, segítségnyújtás részükre a tanulmányaik során
- *Kari szintű koordinátorok:*
 - a Központi Nemzetközi Irodával együttműködve szervezi a mobilitást: hallgatói utak megtervezése, kiutazó hallgatók felkészítése, kiutazás előkészítése, pályáztatás, vagy részvétel a központi pályáztatás elbírálásában
 - bejövő hallgatók fogadása, koordinálása, elhelyezése, utazásuk, étkezésük, beilleszkedésük stb. segítése
- *Kreditátviteli bizottság:*
 - a mobilitási ablak félélébe tömbösített, külföldön felvehető tantárgyak vagy ott teljesíthető szakmai gyakorlat elismerhetőségéről előzetes vélemény nyilvánítása
 - gyors, standardizált és automatizált döntéshozatal a megelőzően pozitívan értékelt tárgyak/gyakorlat elismerése tekintetében
- *Kari nemzetközi és tanulmányi osztályok:*
 - kapcsolattartás a tanszékekkel
 - kari szintű promóció a hazai hallgatók körében
 - kiutazó hallgatói névsor és mobilitási program elfogadása
 - bejövő hallgatók alkalmazkodásának támogatása, tanulmányi ügyintézésének segítése, adminisztrálása
- *Kari minőségbiztosítási bizottság:*
 - panaszkezelés
 - hallgatói/oktatói/partneri visszajelzések kiértékelése
 - a mobilitási ablak minőségének biztosítása, minőségügyi monitoring
- *Kari gazdasági hivatal:*
 - ösztöndíjszerződések kezelése – a szerződéskötés nemzetközi koordinátori feladat, viszont az utalás már a gazdasági osztályé
 - pénzügyi feladatok, forrásfelhasználás koordinálása
- *HÖK, valamint ESN (nem minden intézményben van):*
 - a mobilitási ablak promóciója a hallgatók között
 - mentor hálózata révén segítségnyújtás a nemzetközi környezet biztosításában

Emberi erőforrások és pénzügyi források allokálása

Legfontosabb feladat az intézményi döntésekben hangsúlyosan megjeleníteni a nemzetköziesítés kérdéskörét, valamint azt a szándékot, hogy a folyamathoz az intézmény forrásokat kíván allokálni.

Két lényeges ponton kell a mobilitási ablakot bevezető szervezeti egységnek együttműködni a nemzetközi mobilitást szervező egységgel:

- a mindenkori éves pályázat beadásakor, és
- az eredmények ismeretében történő pénzfelosztásnál.

A mobilitási ablakot szervező oktatási egység pontos adatokat szolgáltatson a mindenkori kiutazó létszámról. Ez úgy érhető el, hogy a mindenkori intézményi pályázatot meg kell, hogy előzze a hallgatók által következő tanévre benyújtandó pályázat. Így a számok ismeretében lehet forrást igényelni.

A pályázati eredmény ismeretében célszerű elkülöníteni a mobilitási ablak keretein belül pályázó hallgatóknak szánt ösztöndíjkeretet. Ennek kiszámításához pontosan kell tudni a célország(ka)t, a mobilitás időtartamát, jellegét (tanulmányi, vagy szakmai gyakorlat), valamint azt, hogy adott-e be a hallgató szociális ösztöndíj kérelmet. Ezen adatok alapján minden hallgatói ösztöndíj kiszámítható, és összesíthető a mobilitási ablakban kiutazók tervezett ösztöndíjkerete.

Figyelembe kell venni, hogy a mobilitási ablak bevezetése jelenleg csak új szakok, szakirányok (specializációk) esetén kötelező, a 2017-es akkreditációs eljárástól kezdve. Természetesen régi szakokon is be lehet vezetni, de csak felmenő rendszerben tanácsos.

Javasolt, hogy allokáljon az intézmény egy keretet nemzetköziesítésre, és ennek adott százaléka szójon a hallgatók támogatásáról.

Számos egyetemnek vannak különböző alapítványai – ezek is alkalmasak a hallgatói ösztöndíj kiegészítésére. Itt a karok és az egyetemi vezetés szerepe fontos.

Végül a tanszékek/karok felhasználhatják ipari, szakmai kapcsolataikat is adott pénzeszközök előteremtésére.

A belső forrásból történő juttatásoknál több lehetősége van az intézménynek: vagy teljes támogatást ad az ösztöndíjas támogatásban nem részesülő hallgatóknak, vagy kiegészítő juttatást biztosít az ösztöndíjasok számára.

A döntéshozatalhoz fontos meghatározni, hogy minek az alapján ad támogatást az intézmény: legjobb a kiválósági szempont, de lehet szociális, vagy adott célt szolgáló, például utazási, vagy biztosítást szolgáló támogatás.

Fenti eljárásoknak nyilvánosnak kell lenni, megfelelő belső pályázati formát kidolgozva a rendszerhez, hogy a hallgatók tisztában legyenek a lehetőségekkel, és időben pályázhassanak.

A mobilitási ablak megtervezése alapvetően kari feladat, hiszen a szak és ennek akkreditációja is karhoz rendelt.

A mobilitási ablak bevezetése az intézmény részére kötelező, a hallgató számára csak akkor, ha a szak specifikációja kötelező ablakot ír elő, és ehhez az anyagi forrást is biztosítja.

Azt javasoljuk, hogy az intézményi vezetés fogalmazza meg minimum követelményként, hogy legalább egy szakon legyen az intézményben mobilitási ablak, intézményi érdekeltek bevonásával vitassa meg az ezzel kapcsolatos feladatokat, és mind anyagi, mind egyéb módon nyújtson támogatást annak a karnak, amelyik bevezeti az ablakot.

Egyirányú/kétirányú mobilitási ablakok

A mobilitási ablak bevezetése – mint oktatási szolgáltatás – elvileg nem feltételezi a kölcsönösséget és a kimenő/bejövő hallgatók számának egyensúlyban tartását két intézmény vonatkozásában. A ki/

beáramló hallgatók létszámát számos tényező befolyásolhatja (például az adott országok nyelve, az intézmények elismertsége, a „brand” minősége, az idegen nyelven tartott oktatási órák száma, a felmerülő költségek, és egyéb tényezők.) Ugyanakkor a rendszer finanszírozása és nem utolsósorban a szakmai partnerség szükségszerű kialakítása feltételezheti a kölcsönösséget és mobilitási irányokban érintett hallgatói létszámok közötti harmonizációt.

Az intézmények közötti megállapodás – különösen, ha nem EU (vagy más külső) finanszírozásban megvalósuló mobilitásról van szó – ezekre a kérdésekre is ki kell, hogy térjen.

Ismét hangsúlyoznánk tehát, hogy a kölcsönösség hasznos, de nem kötelező feltétele a mobilitási ablaknak.

A mobilitás minimális és maximális időtartama

A mobilitás keretében külföldön eltöltött idő (vagy más intézménynél végzett kurzusok beszámításának lehetősége) elvben széles határok között változhat. Praktikus oktatásszervezési megfontolásból az egy szemeszter (4-5 hónap) tűnik általánosan alkalmazható megoldásnak. A két (vagy több) szemeszter már lényegesen mélyebb tantervi egyeztetéseket igényel, és inkább az ún. „közös diploma” programok irányában hat.

A pénzügyi/finanszírozási technikák is a rövidebb, egy szemeszteres mobilitási ablakok elterjedését valószínűsítik.

Az egy, vagy két ablak kérdése attól is függ, hogy milyen feltételekkel és milyen hosszúságú gyakorlati képzés van egy-egy szak tantervében. Elméletileg adott szakokon lehet két, vagy akár három mobilitási ablak is, tanulmányi, gyakorlati és diplomamunka írására lehetőséget biztosító lehetőséggént.

A minimális idő három hónap és/vagy 15 kredit kell, hogy legyen. Ez figyelembe veszi az egyes országokban meglévő trimesztereket, azt a meghatározást, hogy nemzetközi mobilitás alatt minimum három hónapot értünk, valamint a legnagyobb finanszírozási lehetőséget biztosító Erasmus+ programnak a minimális pályázat időtartammal kapcsolatos kötelező előírását.

A legnagyobb lehetőséget biztosító pályázati forrás, az Erasmus+ képzési ciklusonként 12 hónapnyi ösztöndíjas lehetőséget biztosít.

Mobilitási ablak beépítése a képzési programba

A mobilitási ablak tantervben történő időzítését jelentősen befolyásolja az adott szak jellege, felépítése, a képzési és kimeneti követelmények, valamint az adott tanterv merevsége. Ezzel együtt léteznek bizonyos általános szempontok, melyek megkönnyítik az időzítést.

A mobilitási ablak elhelyezése az alapképzésben: Többnyire egységes vélemény, hogy semmilyen képzés esetében nem javasolt a mobilitási ablakot a képzés első tanévében elhelyezni, mivel a hallgatók még nem illeszkedtek be. Különösen alapképzésnél a szaktudás és szakmai kifejezések idegen nyelvű ismeretének hiánya is azt indokolja, hogy későbbi félévre érdemes tenni a mobilitást. A mobilitási ablakot alapképzési szinten tehát a képzés második felében (utolsó harmadában), a szakirány választást követően, mindenképp az első két félév teljesítése után javasoljuk bevezetni. A nemzetközi gyakorlat is ezt a megoldást alkalmazza, részben a hallgatók „érettségét” alapul véve, részben pedig a küldő intézmény oktatásszervezési sajátosságai miatt. Célszerű a hallgatókat akkor külföldre küldeni, amikor már szakismerettel rendelkeznek, kialakult az alapvető felsőoktatási gyakorlatuk, és ismerik a rendszer működését.

A mobilitási ablak elhelyezése a mesterképzésben: Mesterképzések esetén a 2. vagy 3. félévben javasolt az ablak beépítése. Ekkora már kellő tudással rendelkeznek a hallgatók, és még nem fenyegeti a

mobilitási időszak nyugodt befejezését a záróvizsga időpontja, azaz az időtartam átfedésének problematikája a két intézmény szemeszterkezdési-zárási különbségei miatt. Fentiek mellett ez a rendszer biztosítja az esélyegyenlőséget, hisz az első félévre legfeljebb az adott intézmény keretein belül tovább tanuló hallgatók jelentkezhetnek.

A mobilitási ablak elhelyezése a doktori képzésben: A doktori képzésben a kutató félévben célszerű mobilitási ablakot biztosítani a doktoranduszok számára.

A mobilitási ablak elhelyezésével kapcsolatos egyéb kérdések:

- Nem javasolt az ablakot olyan időszakra időzíteni, amikor az adott félévben a hallgatóval szembeni elvárások kizárják, vagy megnehezítik a külföldi mobilitást (külföldön nem, vagy nehezen teljesíthető kötelező tárgyak, itthon végzendő szakmai gyakorlat, hazai kutatás, aktív itthoni szakszemináriumi részvétel előírása, vagy egyéb más problémák).
- Jelentősen megkönnyíti a mobilitási ablak elhelyezését, ha azt a kötelező féléves (vagy rövidebb) szakmai gyakorlat helyén kívánja az intézmény rögzíteni.
- Rögzíthető az ablak a szakdolgozat/diplomaírási idejére. Ennek előnye az, hogy a tevékenység tantervi helye eleve adott. Ez a feladat jellemzően a specializálódás időszakára esik, így a mobilitási ablak elhelyezésére a képzés legvégén kerül sor. Hátránya, hogy akár alap-, akár mesterképzésen az utolsó félévnek államvizsgával kellene zárulni, de az eltérő félév kezdetek/végek miatt nem mindig biztosított, hogy a hallgató a hazai kívánalmaknak megfelelő időben tudja leadni külföldön írt szakdolgozatát.
- Vannak olyan képzések, ahol a külföldi tapasztalatszerzés még a képzés utolsó része (ha van, a specializálódás) előtt lényeges, különösen olyan képzések esetében, amelyeknél a külföldi résztanulmányok folytatása, a külföldi környezet megtapasztalása a képzés integráns részét képezi. Itt a képzés középső harmadában célszerű elhelyezni a mobilitási ablakot.

A fentiek alapján általánosan az szűrhető le, hogy alapképzésben legkorábban a 3. félévben, mesterképzésben legkorábban a 2. félévben kerülhet sor a mobilitási ablak tantervi beépítésére. Alapképzésben vagy a specializálódás időszakára (5-7. félévek), vagy egyes esetekben akár már a képzés közepén (3-4. félévek) is rögzíthető a mobilitási ablak.

A mobilitási ablak tartalmi kérdései

A mobilitási ablak elvileg bármilyen jellegű és szintű oktatási egységet, tantárgyat, kurzust tartalmazhat. A lényeges elem az, hogy a befogadó intézmény által oktatott tantárgyak elismerését a küldő intézmény garantálja. Ennek biztosítása elvileg bármilyen kurzusösszetétel esetén megoldható. Megvalósulhat a kurzusok kölcsönös egymásnak megfeleltetésével (például az „X” tantárgy külföldön megfelel az „x” kurzusnak itthon). Más megoldást jelenthet a mobilitási ablak tartalmának elfogadása és ennek megállapodásban történő rögzítése (pl. „j”, „k”, „l”, „m”, „n” tantárgyakat elfogadja a küldő intézmény az adott szak tantervében, úgy, hogy ezen tantárgyak megfelelői az eredeti tantervben nem feltétlenül szerepelnek). A hazai oktatásszervezési gyakorlat mindkettőre támaszkodhat. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy több hazai intézménynél elsősorban az ún. B és C tárgyak (specializációk, szabadon választható tantárgyak) esetében jellemző a külföldi kurzusok beszámítása. Ennek a tantárgycsoportnak lehet része a szaknyelvi kurzusok, interkulturális témájú tárgyak, illetve speciális szaktárgyak teljesítése is.

Ügyelni kell egy egészséges arányra, és nem szabad a mobilitási ablakot úgy felépíteni, hogy szaktárgy, specializáció ne szerepeljen benne. A szaktárgyak kiegészíthetők szabadon választható tárggyakkal, de az arányokra itt is vigyázni kell. A külföldön felvett krediteknél a szaktárgyi kreditek kell, hogy túlsúlyban legyenek.

Oktatói feladat

A mobilitási ablak kialakításakor az oktatói elkötelezettség megkerülhetetlen. A mobilitási ablak működtetésének fontos feltétele, hogy az oktatók támogassák az intézmény nemzetköziesítési politikáját, vegyenek részt a tantervek egyeztetésében, közös oktatási modulok kidolgozásában, a pályázati munkában az előbbiek megteremtése érdekében, valamint a mobilitási ablak működtetéséhez szükséges tárgyak/modulok oktatásában.

A tantervek modernizációja – márpedig a mobilitási ablak bevezetése ezt is jelenti – mindig kemény küzdelmekkel járt a felsőoktatásban. Az oktató itt aktív résztvevő, javaslattevő és adott esetben a tantárgy kidolgozója. Szakmai tudására, tapasztalatára, nemzetközi kapcsolatrendszerére nagy szükség van, de a végső döntés nem csak az ő kezében van.

Fenti folyamat végrehajtásához elengedhetetlen szerepe van a tantervek elfogadását végző testületeknek, és nélkülözhetetlen a felső vezetői támogatás is.

A mobilitási ablak keretein belül folytatott tanulmányok/szakmai gyakorlat elismerésének szabályozása

A korábbiakban említett módon a mobilitási ablak tartalmának kölcsönös elfogadása alapvetően több technikával valósulhat meg:

- A mobilitási ablakban oktatott tantárgyak és/vagy a partnerfél szervezésében végzett szakmai gyakorlat elismerése a másik fél részéről és ennek rögzítése megállapodás formájában,
- tantárgyi modulok (pl. specializációk) közös kifejlesztése és kölcsönös bevezetése – habár az az előzőhöz képest sokkal ritkább, és jelentősebb erőfeszítéseket igényel;
- a két előző módszer kombinációja;
- szakmai gyakorlat elismerése.

A megadott módszerek mindegyike egyformán lehet alkalmas egy sikeres mobilitási ablak működtetésére. A konkrét megoldást a partnerség jellege és az intézményi sajátosságok alapján lehet kiválasztani.

Partnerintézmények és a mobilitási ablak kapcsolata

A partnerintézmények köre széles lehet, annak függvényében, hogy milyen jellegű mobilitási ablakot kívánunk létrehozni és működtetni. A meghatározó elem az, hogy az ott abszolvált teljesítményt a küldő intézmény fogadja el. Ennek megfelelően oktatási mobilitás esetén az intézmény akkreditációja (elfogadhatósága) meghatározó tényező. A kiegyensúlyozott együttműködés érdekében célszerű „hasznos” elismertségű és kapacitású intézményt választani. Az együttműködés jellegétől függően lehet a mobilitási ablak egyirányú/többirányú, egy intézménnyel fennálló bilaterális, vagy multilaterális. Az együttműködés jellege a működés során változhat is.

Az ablak bevezetése előtt szükséges a már meglévő kapcsolatokat elemezni, megvizsgálni, hogy melyik partnerrel milyen formában lehet egy- vagy kétirányú ablakot létrehozni. Az új partnerek kiválasztásánál a fent leírtak mellett még számos szempontot kell megvizsgálni:

Az első és legfontosabb kérdés a tanterv – azaz mennyiben felel meg az intézmény ennek alapján a partnerségnek. Nem csak azt kell vizsgálni, hogy milyen mértékűek az esetleges tantárgyi lefedettségek, hanem azt is, hogy kínál-e az intézmény olyan, a küldőnél nem oktatott tárgya(ka)t, melyek egy specializáció keretein belül alkalmasak lehetnek a mobilitás megszervezésére.

Vizsgálandó a gyakorlati képzésnél a partner labor felszereltsége. Fontos tényező az oktatás minősége, valamint az adminisztrációs eljárásokban a partnerek gyors és hatékony ügyintézése.

Jelentősége lehet a földrajzi tényezőknek – vannak a hallgatók számára attraktívabb és kevésbé attraktív helyek.

Vizsgálni kell az oktatás nyelvét is – hány, milyen jellegű és milyen érdeklődési körre számot tartható angol, vagy a képzéshez illő nyelvű kurzust kínálnak a potenciális partnerek.

Célszerű azt is vizsgálni, akár a megelőző évek statisztikai adatai alapján, hogy az angol mellett milyen nagy nyelveken való tanulás iránt van érdeklődés a hallgatók között, és a kapcsolatépítés/fejlesztés során ezt is figyelembe venni.

Mindenképp javasolt, hogy a mobilitási ablakot ne egy intézményi kapcsolatra építse a küldő intézmény. Több intézmény nagyobb biztosítékot jelent, valamint több hallgató számára jelent mobilitási lehetőséget is. Ne felejtjük el, hogy a mobilitási ablak egyik célja, hogy hozzájáruljon a hallgatói mobilitási számok növekedéséhez.

Külön kérdéseket vethet fel a gyakorlati képzésre vonatkozó mobilitások esetében a gyakorlóhely akkreditációjának lehetősége, vagy szükségessége. Ezzel a kérdéssel a tanulmány *Jogszáabályi környezetek fejezete* foglalkozik. Fontos lenne, hogy az intézmény próbáljon szakjainak megfelelő hosszabb távú kapcsolatot kialakítani partnercégekkel. Ebben a kérdésben nagyon sokat segíthetnek az ipari, szakmai kapcsolatokkal rendelkező oktatók.

A mobilitási ablakban részt vevő hallgatók kiválasztása

A kiválasztás az intézményben előírt időszakban történik, annak függvényében, hogy egy adott képzési szinten hol szervezte meg az intézmény a mobilitási ablakot. A kiválasztás feltételeit az intézmény írja elő, a legfőbb kritériumok a nyelvi előképzettség, motiváció és tanulmányi eredmények kell, hogy legyenek.

További szempont lehet az egyéni projekt/szakdolgozat/diplomamunka/tézis megítélése, és az elbírálásban komoly szerepe lehet az adott hallgató egyéb, tudományos, vagy közéleti tevékenységének.

A kiválasztás szempontrendszere legyen átlátható jelenjen meg az intézményi/kari honlapon.

Zárszó

Jelen útmutató néhány gondolattal kívánt segíteni a nem könnyű feladat előtt álló felsőoktatási intézményeknek.

A mobilitási ablak bevezetése a magyar felsőoktatásban még számos vitát, nehéz helyzetet fog eredményezni,

Ezekben a vitákban mindig érdemes szem előtt tartani a mobilitás előnyeit a diákok és az intézmény számára. A mobilitási ablakot nem célnak, hanem egy hasznos eszköznek gondoljuk – bevezetése hosszú út lesz – megtételéhez sok sikert kívánunk az intézményeknek.

Rövidítések és idegen szavak jegyzéke

Charter: Erasmus Charter for Higher Education (Erasmus Felsőoktatási Charta): az Erasmus+ programban az európai együttműködés keretdokumentuma a felsőoktatási intézmények számára.

Double Degree: kettős diploma

ECTS: *European Credit Transfer System* – Európai kreditátviteli rendszer

EHEA: *European Higher Education Area* – Európai Felsőoktatási Térség

ESG: *Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area* – Az Európai Felsőoktatási térség minőségbiztosításának szabványai és irányvonala

ESN: *Erasmus Student Network* – nonprofit nemzetközi diákhálózat

Ex ante felsőoktatási akkreditáció: a szakindítást megelőző típusú programakkreditáció

Internationalisation at home: virtuális mobilitás a hazai intézményen belül

Joint Degree: Közös diploma

KKK: Képzési és kimeneti követelmények

Kötsz – Kötelező, szigorúan szabályozott

Lazán kötsz – Kötelező, lazán szabályozott

Learning Agreement: Tanulmányi szerződés

MAB: Magyar Akkreditációs Bizottság

PLA: *Peer learning Activity* – egymástól, társaktól való tanulás, képzés

Staff training: egyetemi dolgozók továbbképzése

STEM: *Science, Technology, Engineering and Mathematics* – Tudomány, technológia, műszaki tudományok és matematika

Transcript: Tanulmányi eredményeket igazoló irat

Választ – Választható, lazán szabályozott

Válsz – Választható, szigorúan szabályozott

Vhr: Végrehajtási rendelet

MUNKKAAVYAG

MUNKKAAVYAG